

SAFE TO BE:

**APMĀCĪBU VADLĪNIJAS TIESĪBSARGĀJOŠO
IESTĀŽU DARBINIEKIEM PAR NAIDA
NOZIEGUMIEM PRET LGBTI PERSONĀM**

SAFE.TO.BE BY SPEAK OUT
PROJECT

SAFE TO BE:

**APMĀCĪBU VADLĪNIJAS TIESĪBSARGĀJOŠO
IESTĀŽU DARBINIEKIEM PAR NAIDA
NOZIEGUMIEM PRET LGBTI PERSONĀM**

SATURS

Paldies – 6

Ievads – 7

PAR VADLĪNIJĀM – 9

Par mums – 9

Vadlīņu mērķauditorija – 12

Teorija – 13

Interaktīva mācīšanās – 13

Pieeja – 14

Metodoloģija – 15

Kvalitatīvā aptauja – 15

Alpha testēšana – 17

Praktiskā informācija – 18

Loģistika – 18

JŪSU APMĀCĪBAS – 19

Apmācību struktūra – 19

Īsumā apkopojot – 19

UZDEVUMI – PIRMĀ DAĻA – 20

Iesildīšanās – 20

Noteikumi – 22

“Kas ir tas, ko tu valkā?” – 23

Apgalvojums – 23

Labās prakses – 25

TEORIJA — 28

Naida noziegumi — 28

Definīcija — 28

Aizspriedumu indikatori — 31

Naida noziegums vs. Naida runa — 31

Proporcionalitāte — 32

Pret LGBTI vērsto naida noziegumu ziņošanas trūkums — 33

Sekundārā viktimizācija — 33

Papildus lasāmviela — 34

SOGIESC un LGBTI – pamati — 35

Pirmais video – Sveicināti — 36

Otrais video – SOGIESC un “norma” — 36

Trešais video – dzimuma identitāte, dzimuma raksturojums un dzimuma izpausme — 37

Ceturtais video – seksuālā orientācija — 39

LIKUMDOŠANA — 42

ES konteksts — 42

Kopsavilkums — 42

Lietu lieta — 48

Uzsākot — 50

Kustība telpā — 51

Atgriezeniskā saite — 52

Reālās dzīves piemēri — 53

SECINĀJUMI — 64

Paldies

Aleksi Degrēf (Alexi De Greef) – par oriģinālā satura veidošanu
Kristofam Debuseram (Kristof De Busser) – par konsultāciju sniegšanu
Kūnam Altermanim (Koen Aelterman) – par ilustrāciju veidošanu
Frīkam Heimanim (Freek Heyman) – par animācijām
Tobijam Smethurstam (Tobi Smethurst) – par angļu valodas korektūru
Enai Jurkovai (Ena Jurov) – par dizaina veidošanu
Visiem tiesībsargājošo iestāžu un upuru atbalsta dienestu responden-
tiem
Kaspāram Zālītim – par teksta pielāgošanu latviešu valodā
Lienei Brokānei – par korektūru latviešu valodā
Armandam Onzulam – par konsultācijām

SAFE.TC.BE BY SPEAK OUT
PROJECT

Ievadsn

Nevalstiskās organizācijas visā Eiropas Savienībā paveikušas daudz darbā ar naida noziegumiem, kas vērsti pret LGBTI (lesbietes, geji, biseksuāļi, transpersonas, starpdzimuma / intersex personas) kopienu. Tomēr joprojām naida noziegumi pret LGBT personām netiek pienācīgi novērtēti, tai skaitā to ietekme uz sabiedrību kopumā. Biežāk šie noziegumi netiek atzīti vai arī par tiem joprojām netiek pietiekami ziņots. Daudzi upuri, kuri nolemj neziņot par pret sevi vērstu noziegumu, to dara, jo uzskata, ka tiesībsargājošās iestādes nereaģēs uz viņu sūdzību, jo baidās no policijas reakcijas vai arī tāpēc, ka noziegums tika veikts svešinieka klātbūtnē, kurš, iespējams, reaģēja neatbilstoši, tādējādi radot papildu psiholoģisku traumu.

Šīs vadlīnijas ir īpaši vērstas uz iepriekš minēto, un tās sniedz tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem "soli pa solim" interaktīvu apmācību, kuras mērķis ir palielināt izpratni par naida nozieguma ziņošanas psiholoģisko ietekmi. Apmācību dalībnieki iepazīsies ar gadījumiem no reālās dzīves, kas demonstrēs gan "sliktos", gan "labos" ziņošanas procedūras piemērus no upura viedokļa. Tās aicinās dalībniekus iejusties LGBTI personas lomā, kura ziņo par naida noziegumu, kas tālāk sniegs padziļinātu izpratni par soļiem, kuriem svarīgi pievērst uzmanību.

Izprotot upura stresa izpausmes ziņošanas procedūras laikā, iesaistītie darbinieki tiek aicināti radīt drošu vidi, kas ir nepieciešama pret LGBTI personām vērstā naida noziegumu upuriem, lai precīzāk spētu reģistrēt naida noziegumu.

Sniedzot upuriem labāku atbalstu, kā arī reģistrējot notikušo naida noziegumu atbilstoši, tiek veicināta izpratne par pret LGBTI vērsto naida noziegumu izplatību, tādējādi spējot atbilstoši pielāgot nepieciešamās politikas un rīcības, galu galā palīdzot mazināt naida noziegumu apmēru un ietekmi uz sabiedrību..

Šī vadlīniju sadaļa paredzēta īpaši apmācītājiem. Pirms uzsākt gatavošanos apmācībām, iesakām iepazīties ar šo vadlīniju sadaļu. Šeit sniegsim ieteikto apmācību ietvaru, piedāvājot dažādus atbilstošus ārējos resursus, kā arī metodisko informāciju par vadlīniju izstrādi.

Par mums

Mūsu mērķis ir atbalstīt profesionāļus un aizsargāt mūsu kopienu no pret LGBTI personām vērstiem naida noziegumiem un naida runas, kā arī sniegt kopienai plašāku izpratni par šiem jautājumiem.

Mēs atbalstām profesionāļus, kuri ir pazīstami ar naida noziegumu un naida runas jautājumiem no praktiskās puses.

Mēs informējam valdību un profesionāļu institūcijas, kā sabiedrību plašākā mērā par naida noziegumiem un naida runu.

Mēs sniedzam izpratni par naida noziegumiem un naida runu mūsu kopienās.

— *Safe To Be*

Safe To Be ir Eiropas līmeņa projekts, kas iekļauj deviņas ES dalībvalstu organizācijas. **Safe To Be** mērķis ir izstrādāt resursu kopumu tiesībsargājošo iestāžu un upuru atbalstu organizāciju pārstāvjiem par naida runas un naida noziegumu ietekmi uz LGBTI kopienas. **Safe To Be by Speak Out** izstrādā arī vadlīnijas atjaunojošo tiesiskumu un konfliktu risināšanas tehniku naida noziegumu gadījumos. Šīs vadlīnijas, kas paredzētas jomas speciālistiem, tiks izstrādātas līdz 2020. gada oktobrim. Vienlaikus projekta gaitā tiks izstrādāta LGBTI kopienai veltīta tīmekļa vietne, kas sniegs iedvesmojošu pretstatījumu naida runai un naida noziegumiem.

10

Visas **Safe To Be** projektā iesaistītās organizācijas ir tiešā veidā saistītas ar LGBTI kopienām savās valstīs un ir pieredzējušas darbā ar nauda runu un nauda noziegumiem.

Bilitis

ÇAVARIA
OPKOMEN VOOR HOLEBI'S EN TRANSGENDERS

HÁTTÉR
SOCIETY

INIMÕIGUSTE KESKUS
HUMAN RIGHTS CENTRE
ЦЕНТР ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА

MOZAIKA

www.felgtb.org
FELGTB
Federación Estatal de Lesbianas,
Gais, Trans y Bisexuales

LGL
NATIONAL LGBT* RIGHTS
ORGANIZATION

galop **lgbt+**
safe | just | fair

ILGA
INTERVENÇÃO LÉSBICA,
GAY, BISSEXUAL, TRANS
E INTERSEXO
ILGA-PORTUGAL.PT

Šīs vadlīnijas ir balstītas uz iepriekš realizētu ES projektu Come Forward. Citu aktivitāšu starpā, pamatojoties uz 460 aptauju un 200 interviju rezultātiem, Come Forward identificēja profesionāļu (tiesībsargājošo iestāžu, NVO, upura atbalsta sistēmu) zināšanu pilnveides nepieciešamības. Šī pētījuma rezultāti pieejami grāmatā “Running Through Hurdles”, kur tiek apliecināts arī, ka profesionāļu apmācībā par LGBTI un naida noziegumu jautājumiem joprojām ir daudz trūkumu.

Daži no ieteikumiem ietver “profesionāļu izpratnes veicināšanu un spēju uzlabošanu, nodrošinot piemērotu, sistemātisku un ilgtspējīgu apmācību par LGBTI jautājumiem un par pret LGBTI personām vērstiem naida noziegumiem tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem, prokuroriem, tiesu varai, kā arī sociālajiem dienestiem un pakalpojumu sniedzējiem, tai skaitā arī upuru atbalsta dienestiem” un “pamato, ka tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem un prokuroriem ir aktuālas un nepieciešamas vadlīnijas par naida noziegumu un naida izmeklēšanu.”(316.–317.lpp.)

Tieši šie ieteikumi apvienojumā ar daudzām intervijām ar tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem, kas tika veiktas **Safe To Be** projekta ietvaros, iedvesmoja šo vadlīniju izstrādi.

Šīs interaktīvās vadlīnijas ir paredzētas ikvienam interesentam, kuri vēlas sniegt apmācības tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem. To mērķis ir sniegt apmācītājam praktisku un visaptverošu instrumentu kopumu, kas sniegtu iemaņas tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem darbā ar pret LGBTI personām vērstiem naida noziegumiem. Tādējādi, uzlabojot policijas spēju atpazīt un izmeklēt pret LGBTI personām vērstus naida noziegumus. Precīza šo vadlīniju izpratnes ieviešana sniegs apmācību dalībniekiem konkrētas iemaņas preventīvam un reaktīvam darbam ar pret LGBTI personām vērstiem naida noziegumiem, sniedzot tiem iespēju efektīvāk komunicēt ar LGBTI kopienu un palielināt sabiedrības atbalstu sadarbībai ar tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem un iestādēm.

Strukturai ir nepieciešams spēcīgs pamats. Lai gan šajās vadlīnijās ir izmantota ļoti interaktīva, praktiska pieeja, tām ir arī teorētiskais pamats un atsauces uz ārējiem resursiem, kur smelties papildu informāciju. Teorētiskā sadaļa ir sadalīta 3 daļās: zināšanu pilnveide par LGBTI jautājumiem, zināšanu pilnveide par naida noziegumiem un likumdošana (Eiropas un nacionālā kontekstā). Balstoties uz jūsu zināšanu līmeni par šīm tēmām kā apmācītājam un no dalībnieku grupas izpratnes un zināšanām, iespējams izvēlēties, cik lielu uzsvaru likt uz teorētiskajām nodaļām (piemēram, mazāk koncentrēties uz likumdošanu un vairāk uz LGBTI specifisko saturu) apmācāmo grupai.

Tomēr iesakām pilnībā neizlaist šīs nodaļas, jo ir svarīgi, lai visi dalībnieki uzsāktu apmācības ar kopīgām pamatzināšanām par katru nodaļu.

Interaktīva mācīšanās

Izmantojot stāstu metodi un mācīšanos no reālās dzīves gadījumiem, šīs vadlīnijas var papildināt dalībnieku uztveri un palielināt viņu empātiju pret upuriem, kuri cietuši no pret LGBTI personām vērstiem naida noziegumiem.

LGBTI personai, kura piedzīvojusi naida noziegumu, ir daudz šķēršļu, lai tā ziņotu par noziegumu policijai. Policijas darbiniekam ne vienmēr ir viegli izprast šos šķēršļus. Šīs vadlīnijas papildina video un vingrinājumi, kas ir izstrādāti, lai dalībniekiem sniegtu upura perspektīvu. Šis rīku kopums kā tāds ietver lomu spēļu metodi (bez dalībnieku aicināšanas "rīkoties"), tādējādi liekot uzsvaru uz empātijas attīstīšanu.

Apmācību noslēgumā dalībniekiem būs izpratne par savu lomu darbā ar upuriem, kuri cietuši no pret LGBTI personām vēsta naida nozieguma, vienkārši tiem sniedzot nepieciešamo informāciju un uzdodot pareizos jautājumus pareizajā vidē.

Kāds ir iemesls nepietiekamam ziņojumu skaitam par pret LGBTI personām vērstiem naida noziegumiem?

Ar kādām grūtībām saskaras LGBTI personas, ziņojot par naida noziegumiem?

Vai policijas darbinieki var nodrošināt, ka upuris jūtas pietiekami komfortabli, lai sniegtu visu ziņojumam nepieciešamo informāciju?

Šo apmācību mērķis ir vairogt izpratni un padziļināt zināšanas par seksuālās orientācijas un dzimuma identitātes un izpausmes jautājumiem, īpaši saistībā ar ziņojumiem par naida noziegumiem, kas vērsti pret LGBTI personām.

Video materiālos ietvertie naida noziegumu piemēri, kā arī lietas, kas attēlotas vadlīnijās, ir balstītas uz reālās dzīves notikumiem kādā no **Safe To Be** projekta dalībvalstīm, un precīza izcelsme mērķtiecīgi netiek izpausta. Iespējams, ka viens vai vairāki no dalībniekiem jau ir pieredzējuši situācijas, kas attēlotas video materiālos. Šo apmācību mērķis nav kritizēt eksistējošās prakses, bet gan atklāti runāt par šo tēmu, lai uzlabotu darbu nākotnē.

Sniedzot “labās” un “sliktās” prakses piemērus, mēs vērsām uzmanību uz labu savstarpējās sadarbības praksi. Tā ietver pozitīvu sarunas ietvaru, atklātu nostāju, drošas atmosfēras radīšanu, uzticības veidošanu un upura nepārvēršanu par nozieguma, kas izdarīts pret personu, līdzdalībnieku (t.i., upura vainošana)..

Kvalitatīvā aptauja

Šīs vadlīnijas balstītas uz tādiem veiksmīgiem projektiem kā Come Forward, kā pētījumiem, kas veikti ar tiesībsargājošo iestāžu dalībniekiem projekta Safe To Be pirmajā posmā. Lai precīzāk sagatavotos apmācībām, iesakām veikt nelielu ievadu. Piemēram, ja jūs esat sociālais darbinieks, kurš izglīto policijas darbiniekus, jūs varat atsaukties apmācībās, ka šo vadlīniju sagatavošanā piedalījušies 45 tiesībsargājošo iestāžu darbinieki no visas Eiropas. No otras puses, ja esat tiesībsargājošo iestāžu darbinieks, pieminiet, ka šīs vadlīnijas līdz ar tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem ir sagatavojušas arī LGBTI organizācijas, tas stiprinās vadlīniju pozitīvu ietekmi uz seksuālās orientācijas un dzimuma identitātes tēmu un naida noziegumu jautājumu nozīmību.

Papildus šīs vadlīnijas **Safe To Be** ir balstītas arī uz EDSO programmu TAHCLE (apmācība pret naida noziegumiem tiesībsargājošo iestāžu pārstāvjiem). TAHCLE pievēršas naida noziegumu tēmai kopumā, šajā materiālā tiek izmantoti audiovizuāli materiāli un reālās dzīves situācijas, lai sniegtu atšķirīgu pieeju, kas nepieciešama, lai īpaši novērstu naida noziegumus, kas vērsti pret LGBTI personām.

Izvilks no aptaujas

**“Policijas darbiniekam būtu jābūt pienākamam
pārliecināties, ka minētais noziegums tiek reģistrēts
kā naida noziegums, pat ja ziņotājs agrīnā stadijā to
neapzinās”**

min Safe To Be by Speak Out respondents.

Projekta **Safe To Be** partneri savu darbu uzsāka 2018. gadā, veicot intervijas ar policijas darbiniekiem un tiesu varas pārstāvjiem visā Eiropā. Kopumā tika intervētas 45 personas. Secinot:

- Policijas darbinieku zināšanu trūkums par naida noziegumu būtību. Šiem darbiniekiem bieži ir nepieciešama vislielākā izpratne par šiem jautājumiem (pretstatā augsta ranga policijas darbiniekiem, speciālo vienību virsniekiem, tiesnešiem un prokuroriem, kuri biežāk tiek labi apmācīti par šiem jautājumiem). Tam, mūsaprāt, ir trīs iemesli:
  - Nepietiekama likumdošanas bāze;
  - Nepietiekamas zināšanas par esošo regulējumu;
  - Nepietiekama ziņošana.
- Šīs vadlīnijas ir noderīgas tikai gadījumos, kad tiesībsargājošo iestāžu pārstāvji ir iesaistīti to izstrādē, tādēļ visās projekta dalībvalstīs notika konsultācijas ar tās valsts attiecīgajām kontaktpersonām tiesībsargājošajās iestādēs;
- Dalībnieki vēlas saņemt vizuālus materiālus un interaktīvas apmācības, kombinējot tās ar teoriju un praksi. Tiesībsargājošo iestāžu un dažādības grupu (šajā gadījumā LGBTI kopiena) sadarbība būtiski atšķir šīs vadlīnijas no citiem pieejamajiem materiāliem.

Šīs vadlīnijas tiek izplatītas 9 Eiropas valstīs: Beļģijā, Bulgārijā, Igaunijā, Ungārijā, Latvijā, Lietuvā, Portugālē, Spānijā un Lielbritānijā. Ņemot vērā, ka naida noziegumi un ar LGBTI jautājumiem saistītā likumdošana, kā arī sabiedrības attieksme pret LGBTI kopienu šajās valstīs atšķiras, sadaļas par nacionālo kontekstu katrā materiālā atšķirsies.

Ja vēlaties saņemt visu projekta **Safe To Be by Speak Out** dalībvalstu nacionālo kontekstu, tad tas pieejams vadlīniju versijā angļu valodā..

Šīs testēšanas fāzes, kas ilga no 2019. gada septembra līdz 2019. gada decembrim, mērķis bija identificēt problēmas vai trūkumus, kā arī iegūt pamatojumu izstrādātajai koncepcijai. Mēs vēlējamies pārliecināties, vai vadlīnijas var sasniegt savus izvirzītos mērķus – stiprināt tiesībsargājošo iestāžu spējas darbā ar upuriem, kuri cietuši no pret LGBTI personām vērstiem naida noziegumiem. Procesā tiesībsargājošo iestāžu darbinieki visās projekta dalībvalstīs tika iepazīstināti ar vadlīniju konceptu, un pamatojoties uz viņu sniegto ieguldījumu un zināšanām, tas ļāva sasniegt gala rezultātu – vadlīnijas, kas pieejamas no 2020. gada februāra..

Apmācības tiek sāktas ar video materiālu par naida noziegumiem, kam seko “sliktās” pieredzes piemērs, ziņojot par noziegumu.

Vadlīnijas papildina video materiālu, sniedzot teorētisko un juridisko pamatu, reālās dzīves piemērus, labās prakses uzskaites sarakstu, jautājumus diskusijai, izvirzītās tēzes un lomu spēles.

Vadlīnijas ir balstītas uz interaktīvu metodi, tādējādi veicinot labvēlīgu vidi diskusijām un aktīvai līdzdalībai.

Otrs video materiāls ataino to pašu naida noziedzumu, par kuru tiek ziņots vienam un tam pašam policijas darbiniekam, taču tajā ir uzsvērtā ziņošanas procedūras paraugprakse. Paredzams, ka šajā brīdī visi iesaistītie policijas darbinieki būs identificējuši pirmajā video materiālā pieļautās kļūdas un saskatījuši nepieciešamos uzlabojumus, pie kuriem strādāt apmācību otrajā daļā.

18 Praktiskā informācija

Loģistika

Laika ietvars:

Atkarībā no tā, kā jūs izvēlaties uzsvērt prakses un teorijas jautājumus, grupu diskusijas vai lomu spēles, apmācību ilgums plānots no 3 līdz 4 stundām (ieskaitot pārtraukumus).

Dalībnieku skaits:

Mēs iesakām ierobežot dalībnieku skaitu līdz 20. Tas nodrošinās drošu vidi, kas nepieciešama, lai apspriestu tēmu specifiku..

Dalībnieku atlase:

Šīs vadlīnijas ir paredzētas policijas darbiniekiem, kā arī studentiem un praktikantiem. Vislabāk tās ieviest, izmantojot “treneru apmācības” metodi, kur policijas darbinieki tiek apmācīti kā instruktori, lai pēc tam viņi varētu apmācīt arī savus kolēģus..

Telpas izkārtojums:

Apsveriet iespēju iekārtot telpu U veidā, lai veidotu nepiespiestu vidi, kurā tiek veicinātas diskusijas un samazināta iespēja izmantot klēpj-datorus vai tālruņus.

Apmācību struktūra

Īsumā apkopojot

Sāciet ar **iesildīšanos** un ievadu, kurā tiek sniegta apmācību pirmās daļas informācija (nodoms un metodika).

Tam seko **pirmais video materiāls** ar nosaukumu “*Ko tu valkāji?*”. Šajā video redzams pret LGBTI personu vērstas nauda noziegums, kam seko ziņošanas procedūras atspoguļojums policijas iecirknī. Šajā scenārijā upurim nepalīdz tā, kā viņam būtu nepieciešams palīdzēt. Policijas darbinieks neuzdod pareizos jautājumus, reģistrējot noziegumu, neņem vērā nauda motīvu, un liek cietušajam justies tā, it kā viņš pats būtu nozieguma līdzdalībnieks (t.i., sekundārā viktimizācija).

Pēc tam apmācības sniedz dažādus **interaktīvus vingrinājumus**, kuru mērķis ir rosināt diskusijas un veicināt līdzdalību. Balstoties uz esošo dalībnieku profesiju un uzskatiem, ko guvāt no viņu ieguldījuma pēc semināra pirmās praktiskās daļas, vadlīnijas ļauj jums pieņemt lēmumu, cik daudz laika veltīt katrai no sekojošām **teorētiskajām** nodaļām (zināšanas par LGBTI, nauda noziegumu jēdzieni, nacionālie un ES tiesību akti).

Pēc teorētiskās daļas seko **otrā vingrinājumu kārta**. Šie vingrinājumi ir balstīti uz reālās dzīves gadījumiem, un tie izaicinās dalībniekus iejusties nauda nozieguma pret LGBTI personām upura ādā un pārdomāt savas saziņas un nopratināšanas metodes, īpaši darbā ar upuriem.

Lai noslēgtu pilnu ciklu, iepazīstiniet dalībniekus ar **otro video** materiālu “*Kāpēc tas ir svarīgi?*”. Šis video parāda to pašu nauda noziegumu, ko atainoja video “*Ko tu valkāji?*”, savukārt šajā video tiek attēlots labās prakses piemērs ziņošanas procedūrā. Šeit dalībniekiem būtu jāidentificē visa sliktā prakse, kas atainota video, un jārod pozitīvi risinājumi (skatīt scenāriju atšifrējumu vietnē [Safe To Be](#)).

UZDEVUMI – PIRMĀ DAĻA

Šīs vadlīnijas uzsver uz sadarbību vērstu apmācību nozīmi. Apmācības tiek uzsāktas ar interaktīviem vingrinājumiem, tikai tad seko teorijas daļa, tādējādi apmācītājam ļaujot smalki novērtēt grupas priekšzināšanas, tad koncentrējoties uz diviem vingrinājumiem: *paziņojumi* un *labās prakses piemēri*, kas balstīti uz video materiālu “Ko tu valkāji?”

Iesildīšanās

Šis vingrinājums ir paredzēts, lai iesildītu dalībniekus un noteiktu toni apmācību interaktīvajam raksturam. Izvēloties iesildīšanās metodi, kas ļauj izvērtēt grupas kopīgos un atšķirīgos uzskatus un zināšanas, mēs vēršam uzmanību uz grupas dažādību, pat ja tas nav tūlīt acīmredzams.

Šo aktivitāti var izmantot kā zema riska iesildīšanās vingrinājumu, **vidēja riska** saliedēšanās **pieredzi vai paaugstināta riska komandas** veidošanas un diskusijas uzsācēju. **Jums jānovērtē šīs aktivitātes izmantošana atkarībā no tā, cik labi grupas dalībnieki pazīst viens otru.** Izvērtējot šos **faktorus**, pielāgojiet aktivitāti.

Lūdziet dalībniekiem nostāties aplī, vēršot skatu vienam pret otru. Pievienojieties viņu lokam un izlasiet iepriekš sagatavotos apgalvojumus. Ja apgalvojums attiecas uz dalībnieku, viņš sper vienu soli uz priekšu, apļa centra virzienā. Ja apgalvojums neattiecas uz dalībnieku, viņš paliks savā vietā. Lūdziet dalībniekus pārdomāt katru no apgalvojumiem, pirms pieņemt lēmumu par virzību uz priekšu vai palikšanu uz vietas. Dodiet dalībniekiem laiku pieņemt lēmumu un, ja nepieciešams, ieplānojiet laiku diskusijām, un pēc katra jautājuma lūdziet dalībniekiem atgriezties sākuma stāvoklī. Varat atlasīt apgalvojumus, kas tieši saistīti ar jūsu apskatīto tēmu, vai izvēlēties tikai dažus apgalvojumus ar zemu risku, piemēram:

- Šodien es ēdu brokastis;
- Man patīk sniegs;
- Tur, kur pašlaik dzīvoju, tās uzskatu par mājām;
- Man patīk gatavot;
- Esmu dzimis Eiropas Savienībā;
- Es runāju vairāk nekā vienā valodā;
- Man ir bērni;
- Man patīk dziedāt, pat ja apkārtējiem nepatīk kā es dziedu;
- Man ir neparasts hobijs;
- Es sevi uzskatu par multikulturālu;
- Lielākā daļa draugu ir manis paša dzimuma;
- Lielākā daļa manu draugu ir heteroseksuāli cilvēki;
- Man ir draugi, kuri ir geji, lesbietes, biseksuāļi un/vai transpersonas;
- ...

Ja esat izvēlējušies jūtīgākos apgalvojumus, pēc tam pārlicinieties, ka esat snieguši rūpīgu atgriezenisko saiti. Pārjautāriet grupai, kā viņi jutās šī vingrinājuma laikā un vai kādā brīdī viņi izvēlējās neatbildēt, kaut arī apgalvojums attiecās uz viņiem. Ko viņi pamanīja, dodoties un izejot no loka? Kas viņus pārsteidza? Kas bija neērti? Kas bija ērti?

Pirms pārejat pie pirmā video, uzsveriet dažādības nozīmi un vērtību.

Darbs notiek grupā, vienojoties par noteikumiem. Nodrošiniet to, ka noteikumi ir redzami visu nodarbības laiku. Ir svarīgi, ka ikviens pieņem noteikumus, un vienojas tos ievērot. Šeit ir daži noteikumu piemēri:

- **Privātums:** personīgā informācija paliek konfidenciāla un neatstāj grupu.
- **“Es jūtu”:** ikviens izsakās no savas perspektīvas, pieredzes un uzskatiem.
- **Piederība:** domas un sajūtas var palikt pie sevis, tā ir jūsu katra individuāla izvēle, vai vēlaties ar tām dalīties.
- **Ieklausieties:** ieklausieties viens otrā, *sadzirdiet*, ko otrs jums

Sāciet ar to, ka grupa noskatās video ar nosaukumu “Ko tu valkāji?”

Brīdinājums: šajā video ir attēlota aizskaroša valoda, vajāšana, homofobiska un transfobiska vardarbība un uzbrukumi.

Apgalvojums

Kad esat noskatījušies video, sadaliet telpu divās daļās, vidū novelkot (iedomātu) līniju. Viens līnijas gals apzīmē “pilnīgi piekrītu”, otrs gals apzīmē “pilnīgi nepiekrītu”. Izlasiet apgalvojumu skaļi un dodiet dalībniekiem iespēju doties uz sev atbilstošo līnijas iedaļu. Pēc tam, kad visi ir izvēlējušies vietu, izvēlieties vienu no dalībniekiem, kas atrodas vienā no galējiem galiem, un jautājiet, kāpēc viņi izvēlējās tieši šo pozīciju. Uzdodiet papildjautājumus, līdz jūtat, ka viss ir pateikts. Ļaujiet dalībniekiem mainīt atrašanās vietu, ja kādā brīdī viņiem kaut kas ir licis mainīt savas domas. Tiklīdz kāds pārvietojas pats, pajautāriet viņiem, kāpēc.

Šim vingrinājumam nevajadzētu ilgt vairāk nekā 20 minūtes. Tas ir paredzēts tikai, lai tematiski “iesildītos”.

Apgalvojumi vai potenciālie apgalvojumi:

- **Es to identificēju kā naida noziegumu:**
  - Jā, tas ir naida noziegums, jo upuris ir LGBTI kopienas pārstāvis;
  - Jā, tas ir naida noziegums, jo policijas darbinieks lietā atzīmē, ka Kārlis ir gejs;
  - Jā, es to identificēju kā naida noziegumu, jo uzbrukums pret Kārli tikai veikts, jo uzbrucēji viņu uzskatīja par LGBTI kopienas pārstāvi.
- **Manuprāt, ir svarīgi zināt upura seksuālo orientāciju un dzimuma identitāti, lai to varētu reģistrēt kā naida noziegumu:**
  - Jā, ja cietušais nav LGBTI kopienas pārstāvis, tas nevar būt naida noziegums
  - Nē, tam nav nozīmes, kurai kopienai pieder upuris. Naida noziegums ir saistīts ar upura uztverto identitāti.
- **Es uzskatu, ka policijas darbinieks veica savu darbu pareizi:**
  - Jā, jo policijas lietu atbilstoši reģistrē, un to paraksta cietušais;
  - Nē, jo netiek pievērsta uzmanība upura psiholoģiskajam stāvoklim, kura dēļ upuris noslēdzās, un nesniedza visu nepieciešamo informāciju;
  - Nē, jo policijas darbinieki nevēlējās iedziļināties uzbrucēja motīvos.
- **Policijas darbiniekam vajadzēja precīzāk izziņāt par upura valkāto apģērbu.**
- **Policijas darbiniekam vajadzēja precīzi pajautāt, cik dzērienu cietušais ir dzēris.**
- **Pēc manām domām, visa informācija ir jāsniedz cietušajam:**
  - Jā, pierādījumi jāsniedz upurim. Ja viņi nevēlas sniegt visu informāciju, policijas darbinieks neko citu nevar darīt;
  - Jā, bet ir jārada labvēlīgi apstākļi, kurā cietušais jūtas droši, sniedzot visu informāciju.
- **Manuprāt, policijas darbinieks uzdeva visus pareizos jautājumus:**
  - Jā, nedomāju, ka jāuzdod vairāk jautājumi, ņemot vērā upura vilcināšanos runāt;
  - Nē, neskatoties uz upura vilcināšanos, policijas darbiniekam bija jāuzdod vairāki precizējoši jautājumi.

Konteksts

Safe To Be partneri un policijas darbinieki, ar kuriem norisinājās konsultācijas, sadarbojās, lai apzinātu savstarpējās komunikācijas paraugpraksi, vienlaikus sniedzot atbalstu pret LGBTI personām vērsto naida noziegumu upuriem.

Pārliecinieties, ka esat informēti par šo sarakstu, pirms šī vingrinājuma uzsākšanas, taču neuztraucieties, ja dalībnieki nenāk klajā ar visiem sarakstā minētajiem priekšmetiem. Pēc vingrinājuma izsniedziet visiem šī saraksta kopijas. Šis saraksts tiks izmantots, veicot lomu spēles vingrinājumu apmācību beigās.

Uzdevums

Sadaliet grupu mazākās grupās (pa 3 vai 4), un dodiet tām 15 minūtes, lai apspriestu sniegtos jautājumus. Pēc apspriešanās, sniedziet dalībniekiem 30 minūtes diskusijai un izziniet, cik daudz no labās prakses elementiem viņi spēj identificēt.

Jautājumi diskusijai:

- Uzskaitiet identificēto slikto praksi. Paskaidrojiet, kāpēc jūs tos identificējat kā sliktos piemērus.
- Ko jūs būtu darījis savādāk?
- Sniedziet piecus ieteikumus, kā uzlabot ziņošanu.

Skatiet zemāk apkopoto prakšu drukas materiālu.

“Policijas darbiniekam vajadzētu noteikt par pienākumu pārliecināties, ka naida noziegums tiek reģistrēts kā naida noziegums, pat ja cietušais agrīnā stadijā uz to kā tādu neatsaucās.”

— Anonīms, Safe To Be respondents

IETEIKUMI, KĀ DARĪT

- Lieciet cietušajam justies droši un ērti:
  - Jautājiet, vai upuris ir gatavs runāt, vai arī ir interviju nepieciešams atlikt;
  - Sniedziet pārtraukumu, ja cietušajam nepieciešams apkopot savas domas;
  - Ja iespējams, izvēlieties atbilstošu telpu, kas nodrošinātu privātumu;
  - Sakiet paldies cietušajam par ziņošanu un informācijas sniegšanu par noziegumu;
  - Runājot ar upuri, izmantojiet pareizo upura vārdu un / vai dzimumu, pat ja tas nav tas pats, kas norādīts viņu personas dokumentos;
  - Sēdiet 90° leņķī, nevis tieši priekšā.
- Detalizēti izskaidrojiet ziņošanas un izmeklēšanas procedūru:
  - Sniedziet skaidru un kodolīgu informāciju par procedūru un to, ko upuris no tās var sagaidīt;
  - Pēc ziņojuma pieņemšanas izejiet cauri tam atkārtoti un ļaujiet upurim sniegt labojumus vai papildus niansas;
  - Sniedziet informāciju par pieejamajiem upuru atbalsta pakalpojumiem;
  - Sniedziet savu kontaktinformāciju, lai cietušais nepieciešamības gadījumā varētu ar jums sazināties.
- Izskaidrojiet, kas ir naida noziegums un kāda ir motīva noteikšanas nozīme (īsi).
- Noskaidrojiet nozieguma motīvu, jautājot to upurim:
  - ... vai viņi precīzi atceras, kādus vārdus un / vai darbības izdarījis uzbrucējs. Jautājiet viņiem vienreiz un neatkārtojiet jautājumus. Šie vārdi vai darbības palīdzēs izprast motivāciju;
  - ... vai viņiem ir kādi ievainojumi, tai skaitā emocionālie. Ja nepieciešams, vērsieties pie mediķiem;
  - ... vai ir kādas attiecības starp upuri un uzbrucēju;
  - ... vai viņi domā, ka nozieguma vieta var norādīt uz motīvu.
- Reģistrējiet incidentu kā naida noziegumu, ja sistēma to atļauj.

- Jautāt cietušajam, vai viņš ir LGBTI kopienas pārstāvis (“tā, vai tu esi gejs?”). Seksuālo orientāciju vai dzimuma identitāti personai nav nepieciešams atklāt policijas darbiniekam, ja vien nav īpašas vajadzības to zināt. Naida nozieguma identificēšana ir saistīta ar upura uztverto identitāti;
- Atkārtoti jautāt cietušajam sāpīgas vai smagākās nozieguma detaļas (piemēram, apvainojumus). Pietiek ar to, ja tas tiek minēts un reģistrēts vienu reizi;
- Likt cietušajam pierādīt noziegumu:
  - Jautāt, vai viņi ir pārliecināti, ka viņiem tika uzbrukts viņu uztvertās identitātes dēļ;
  - Vaicāt, vai ir iespējams, ka vainīgais izteicis to kā tikai joku;
  - Atsaukties uz vārda brīvību, kad notika pretlikumīga naida kurināšana.
- Padarīt upuri par nozieguma līdzdalībnieku (sekundārā viktimizācija):
  - Jautāt, vai viņi valkāja kādu provokatīvu apģērbu. Personai ir tiesības valkāt to, ko viņi vēlas, bez riska kļūt par naida nozieguma upuriem;
  - Jautāt, vai viņi ir kādā veidā provocējuši vai izteikuši ko tādu, kas varētu būt izraisījis noziegumu. Ikvienam ir tiesības atrasties tuvu savam partnerim un būt viņiem pašiem, neriskējot kļūt par naida nozieguma upuriem;
  - Jautāt, kāpēc viņi tajā laikā atradās šajā vietā. Personai ir tiesības atrasties, kur viņi vēlas, neriskējot kļūt par naida nozieguma upuriem.

“Naida noziegumus dažādu valstu policijas darbinieki ir atzīmējuši kā” zema līmeņa ”noziegumus, jo trūkst pierādījumu, statistikas datu un pieredzes, kaut arī naida noziegumi sastāv no regulāriem nozieguma elementiem, kam pamatā ir aizspriedumu motīvs. Tāpēc pret šiem noziegumiem ir jāizturas tikpat nopietni, kā pret citu noziegumu, ja ne pat kā pret smagāku, jo aizspriedumi rada atbildību pastiprinošus apstākļus. Kad policijas darbinieki mazina naida noziegumu nozīmību līdz “zemākam līmenim”, tas nozīmē, ka viņiem trūkst izpratnes par naida noziegumu nozīmi.”

— Anonīms, Safe To Be respondents

Tagad jūs esat veiksmīgi izveidojis pateicīgu vidi līdzdarbībai un uztvērāt mijiedarbības komunikācijas nozīmi ar pret LGBTI personām vērstu naida noziegumu upuriem. Tagad ir laiks sniegt teorētisko ietvaru, kas pamato nepieciešamību pievērst īpašu uzmanību pret LGBTI personām vērstiem naida noziegumiem. Šo vadlīniju teorijas sadaļā ir 3 galvenās nodaļas:

- Naida noziegumu specifika;
- LGBTI specifika;
- Likumdošana (ES un nacionālā).

Tā kā jau ir izstrādāts daudz teorētisko materiālu, un tā kā šīs vadlīnijas, galvenokārt, ir vērstas uz empātijas paaugstināšanu, nodrošinot interaktīvus vingrinājumus un reālās dzīves gadījumus, vadlīniju teorētiskā daļa tiek samazināta līdz pamatiem. Tomēr tā satur atsauces uz ārējiem materiāliem dziļākas izpratnes veicināšanai.

Šo vadlīniju teorētiskajā daļā sniegtā informācija ir jāizmanto prezentācijā pielāgotā veidā, atkarībā no sniegtā konteksta un dalībnieku iepriekšējām zināšanām.

Naida noziegumi

Definīcija

Naida noziegums ir noziedzīgs nodarījums, kura motīvs ir aizspriedumi pret noteiktām cilvēku grupām. Tie ir “noziegumi ar skaidru ziņojumu”, kuru mērķis ir vairot bailes un ievainojamības sajūtu mērķa kopienās. Kā tādi tie ne tikai tieši ietekmē pašu personu, bet arī visu sociālo grupu, kurai persona pieder. Dažas kopienas ir nesamērīgi aizskartas to rases, pārliecības, seksuālās orientācijas, dzimuma, etniskās piederības, valodas, invaliditātes, sociālā stāvokļa vai citu īpašību dēļ.

Uzbrucēji vēšas pret LGBTI personām savu negatīvo viedokļu, stereotipu, neiecietības vai naida dēļ pret personas seksuālo orientāciju, dzimuma identitāti un / vai dzimuma īpašībām.

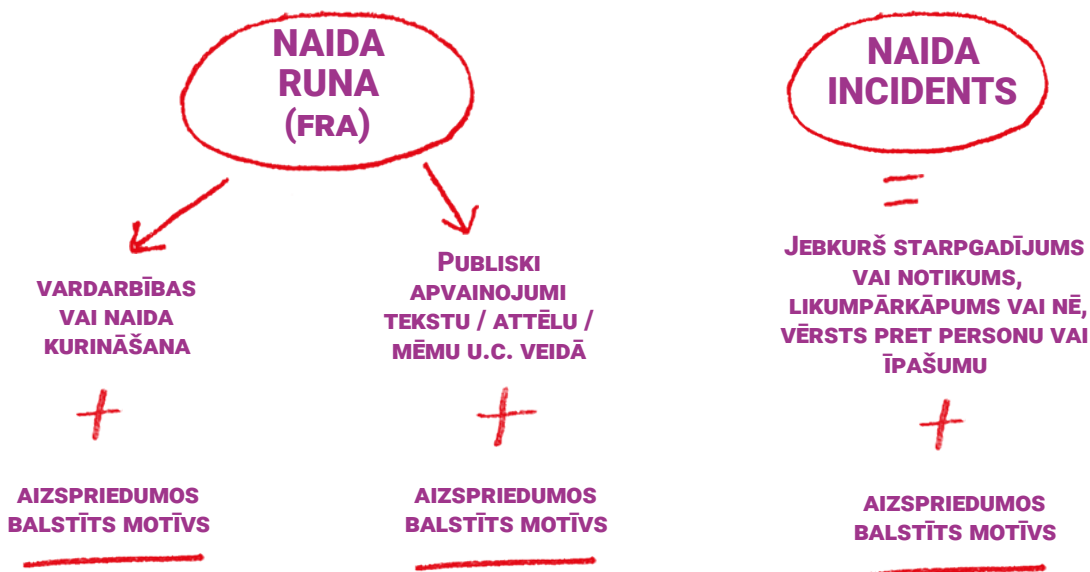
Atzīstot naida noziegumu, ir sevišķi svarīgi, ka runa ir par uzbrucēja uztverto upura identitāti, nevis par upura faktisko identitāti. Tādējādi ikviens var kļūt par naida nozieguma upuri, ja vien viņi tiek uzskatīti par piederīgiem kādai noteiktai sabiedrības grupai.

Naida noziegumi vienmēr sastāv no diviem elementiem: noziedzīga nodarījuma un aizsprieduma motīva.

Kriminālnoziegums: veiktā darbība klasificējama Krimināllikuma ietvarā.

Uz aizspriedumiem balstīts motīvs: darbība, kas veikta, pamatojoties uz aizspriedumiem pret kādu noteiktu sabiedrības grupu. Motīvam nav jābūt saistītam ar izteiktu "naidu" pret upuri. Lielāko daļu naida noziegumu veic, pamatojoties uz tādām jūtām kā naidīgums, aizvainojums vai greizsirdība pret kādu mērķa grupu.

Lai likuma ietvaros noziegumu atzītu par naida noziegumu, aizspriedumiem jābūt vērstiem pret upuri, jo viņš pieder kādai no mazaizsargātajām grupām vai kopienām. Dodieties uz nacionālas likumdošanas nodaļu, lai gūtu papildinformāciju par nacionālo naida noziegumu tiesību regulējumu un to pazīmēm Latvijā.

AIZSPRIEDUMOS BALSTĪTS MOTĪVS = mērķis izvēlēts tā patiesās vai uztvertās saiknes ar grupu vai dalības tajā dēļ

Aizspriedumu indikatori ir objektīvi fakti, pamati vai sakarības, kas saistītas ar noziedzīgu nodarījumu, kas norāda, ka uzbrukuma motīvs bija aizspriedumos balstīts. Indikatori var iekļaut:

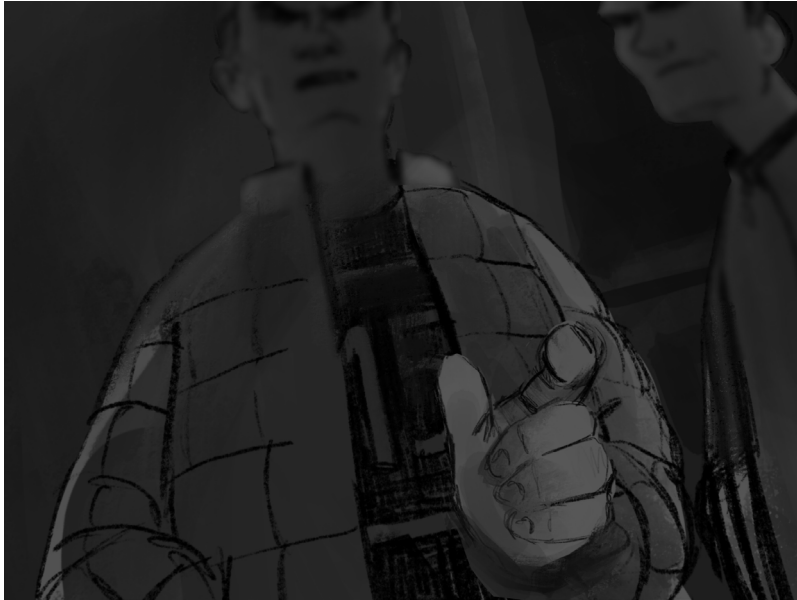
- Upura/liecinieka uztveri
- Komentārus, rakstiskus izteikumus vai žestus
- Zīmējumus, apzīmējumus, simbolus vai grafiti
- Dalību kādā organizētā grupā
- Vietu
- Laiku
- Vēsturisku sakritību
- Sakarību / regularitāti ar iepriekšējiem noziegumiem vai incidentiem
- Nozieguma izpausmi
- Citu motīvu trūkumu
- ...

Pamatojoties uz jūsu grupas sadarbību, pieņemiet lēmumu, vai vēlaties izmantot teorētiskās nodaļas materiālus šajā nodarbībā, lai nodrošinātu plašāku prāta vētru grupā.

Naida noziegums vs. Naida runa

Tā kā nav panākta kopēja vienošanās par naida nozieguma starptautisko definīciju, nav pārsteidzoši, ka tas pats attiecas uz naida runas jēdzienu. Starptautiskās organizācijas arī atšķirīgi identificē naida runu.

- EDSO naida noziegumus definē kā “noziedzīgus nodarījumus, kas izdarīti ar aizspriedumos balstītu motīvu” (EDSO 2009). Tā kā runa bez aizliegtā satura paušanas nav noziegums (atšķirībā no, piemēram, slepkavības, fiziska uzbrukuma vai īpašuma bojāšanas), EDSO apgalvo, ka šī definīcija izslēdz naida runu (ODIHR 2009: 25 RTH 2018).
- FRA definīcijā (2016a) no otras puses min, ka FRA, ņemot vērā faktu, ka visas ES dalībvalstis aizliedz vardarbības un naida kurināšanu, apgalvo, ka “vardarbības vai naida kurināšana pret aizsargātu personu kategoriju, ko parasti dēvē par “naida runu” ir gan kā krimināls noziegums, gan kā diskriminācijas izpausme, tādējādi tā arī ir naida nozieguma plašāka šī jēdziena apakškategorija” (RTH, 2018).

Proporcionalitāte

Bieži vien nacionālie tiesību akti nosaka bargākus sodus naida noziegumu gadījumos. Normatīvie akti dažādos kontekstos ir atšķirīgi, taču galvenais pamatojums tam ir tas, ka, tā kā naida noziegumi būtībā ir "noziegumi ar ziņojumu", tādējādi tie caur upura prizmu nodara ievērojamu kaitējumu visai tā kopienai, tādējādi tie traucē stiprināt harmonisku un daudzveidīgu sabiedrību. Sodu politikai par šāda veida noziegumiem ir jābūt skarbākai, atspoguļojot to nopietnību.

Nepietiekama ziņošana rada nopietnu problēmu. Vairāki pētījumi un analīze rāda, ka par pret LGBTI personām vērstiem naida noziegumiem bieži netiek ziņots vai par tiem tiek ziņots, tikai balstoties uz incidentu.

Dažos gadījumos nepietiekamo ziņošanas līmeni par uz naidu balstītiem noziegumiem pamato ar tiesību aktu trūkumu, liekot upuriem uzskatīt, ka ziņošana par noziegumu ir bezjēdzīga. Tomēr pat valstīs, kur ir spēkā likumdošana par naida noziegumiem, joprojām ziņojumu skaits neatspoguļo esošo situāciju. Tas liek domāt, ka nepietiekamai ziņošanai ir vairāk iemeslu, kā tikai tiesiskā regulējuma neesamība. Viens no tiem ir neuzticēšanās tiesībsargājošām iestādēm, kas raisa nevēlēšanos vērsties policijā. Tieši šis iemesls var nebūt raksturīgs tikai LGBTI cilvēkiem, bet ir citi identificēti iemesli, piemēram, pret sevi vērsta homo / transfobija vai bailes no sekundāras viktimizācijas.

Tas pastiprina apburto loku, kurā tiesībsargājošajām iestādēm liek uzskatīt, ka vardarbība pret LGBTI personām nav izplatīta vai tā nav nopietna problēma. Tas savukārt var likt viņiem noraidīt priekšlikumus par īpašiem pasākumiem LGBTI kopienas jautājumu risināšanā.

Sekundārā viktimizācija

Sekundārā viktimizācija ir koncepts, ka tiesībsargājošās iestādes riskē ar turpmāku upura viktimizāciju, padarot viņu par izdarītā nozieguma līdzdalībnieku. Tas attiecas gan uz izturēšanos, gan uz attieksmi, kas ir neiejūtīga un traumē upuri. Pretstatā ziņošanas procesam vajadzētu atbalstīt upuri.

Tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem varētu nebūt vēlme iziet uz ciešāku starppersonu dialogu, kas savukārt ir ļoti nepieciešams, lai sniegtu atbalstu upurim. Šādi rīkojoties, viņi var radīt papildu psiholoģisku slogu un kaitējumu jau tā neaizsargātam upurim.

Gan šī projekta ietvaros, gan iepriekšējos pētījumos (*Come Forward*) tika identificēta sekundārā viktimizācija kā potenciāls iemesls, kāpēc upuri izvēlas neziņot par naida noziegumiem. Tāpēc ir ļoti svarīgi, lai šis koncepts tiktu apskatīts šajās apmācībās.

Lai izvairītos no sekundāras viktimizācijas, ir vairāki labās prakses piemēri, uz kuriem tiesībsargājošo iestāžu darbinieki var balstīties:

- Apmācības par seksuālo orientāciju, dzimuma identitāti un izpausmi, kā arī dzimuma raksturojumu (SOGIESC), ieskaitot izpratnes veidošanu par pareizas valodas izmantošanu (vietniekvārdi, homofobiskās un / vai transfobiskās valodas lietošanas novēršana);
- Padziļināta izpratne par psiholoģisko stresu, kas rodas naida nozieguma rezultātā;
- Rīcības kodeksa izveide attiecībā uz konfidencialitāti.

Papildus lasāmviela

Lai gūtu plašāku informāciju un apmācību materiālus, kas specifiski attiecas uz naida noziegumiem, skatiet plašāk EDSO/ODIHR Apmācību materiālus par naida noziegumiem tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem ([TAHCLE](#)). Šis ceļvedis sniegs atbildes uz biežāk uzdotajiem jautājumiem, kas radušies citu par naida noziegumiem organizētu apmācību dalībniekiem, tai skatā uz jautājumiem “kāpēc mums nepieciešamas šādas apmācības, naida noziegumi nav uzskatāma par problēmu mūsu sabiedrībā”, “vai ar naida noziegumu likumdošanu tiek uzsvērtas kādas “īpašas tiesības” kādai no grupām?” un “vai naida noziegumi aizsargā sabiedrības vairākumu?”

Kā jau tika identificēts, sekundārā viktimizācija ir viens no iemesliem, kāpēc LGBTI persona var izvēlēties nevērsties policijā. Izpratne par SOGIESC (seksuālā orientācija, dzimuma identitāte un izpausme, kā arī raksturojums) pamatiem ir būtiska, lai novērstu homofobiju un transfobiju tiesībsargājošās iestādēs. Ar patiesu iedziļināšanos policijas darbinieki var izprast LGBTI personas pieredzi, ziņojot par nauda noziegumu, un gūt nepieciešamās prasmes darbam ar šo noziegumu upuriem.

Ja jums ir pieredze SOGIESC apmācību veikšanā, jums, iespējams, jau ir savi resursi, uz kuriem atsaukties. Tomēr vienlaikus varat brīvi saņemt palīdzību no [KliQ](#) – Beļģijas LGBTI izglītības centra. Četros izglītojošos video par SOGIESC tēmu [KliQ](#) iepazīstinās jūs ar seksuālās orientācijas, dzimuma identitātes, dzimuma izpausmes un dzimuma raksturojuma pamatterminoloģiju (SOGIE (SC)) un iepazīstinās padziļināti ar LGBTI jēdzieniem.

Katru videoklipu pavada īss tests, lai pārbaudītu savas zināšanas. Jautājumi ir balstīti uz videoklipa saturu. Apskatiet tos, pārbaudiet, vai tie attiecas uz jūsu auditoriju un / vai nacionālo kontekstu, ja nepieciešams, tad pielāgojiet tos. Iesakām izmantot [Mentimeter](#) vai jebkuru citu interaktīvu testēšanas rīku, lai dalībnieki būtu aktīvi un modri.

Pirms video materiāla parādīšanas katram dalībniekam izdaliet The Genderbread Person materiāla kopiju.

Otrais video – SOGIESC un “norma”**Tests****– Kas ir “norma”?**

- Konstitucionālais likums par to, kā izturēties noteiktā sabiedrībā
- “Norma” ir amats personai, kas atbild par normatīvo uzvedību sabiedriskajā vidē
- Neformālas sabiedrības vadlīnijas par to, kas tiek uzskatīts par normālu (vairākuma jēdziens)

– Ko nozīmē saīsinājums LGBTI?

- Apgūstiet geju un biseksuāļu iekļaušanas terminoloģiju
- Lesbietes, geji, biseksuāļi, transpersonas, starpdzimuma personas (intersekss) iekļaušana
- Lesbietes, geji, biseksuāļi, transpersonas, starpdzimuma personas (intersekss)
- Lesbietes, geji, bidzimuma, transpersonas, starpdzimuma personas (intersekss)

– Ko nozīmē saīsinājums SOGIESC?

- Seksuālā orientācija, dzimuma iekļaušana un ekskluzivitāte un seksuālās hromosomas
- Seksuālā oriģinalitāte, dzimuma identitāte un izpausme, kā arī seksuālie kiborgi
- Seksuālā orientācija, dzimuma identitāte un izpausmes, kā arī dzimuma raksturojums

– Kāpēc daži cilvēki dod priekšroku terminam SOGIESC, nevis LGBTI?

- Tā kā saīsinājums LGBTI iedala cilvēkus kategorijās ar pieņēmumiem par stingru identitātes iedalījumu. SOGIESC ir iekļaujošāka alternatīva, kam tiek dota priekšroka starptautiskajos cilvēktiesību diskursos
- Tāpēc, ka to ir vieglāk izrunāt nekā LGBTI
- Tāpēc, ka LGBTI tiek izmantots ilgāku laiku un ir komplicētāks

– Kāda ir genderbread person?

- Konceptuāls apmācības rīks, lai skaidrotu komplicēto dzimuma izpratnes jēdzienu, sadalot to saprotamās daļās (iekļaujot dzimuma identitāti, izpausmi, seksuālo orientāciju un anatomiju)
- Dzimuma sociālā konstrukta modelis saprotamākā veidā
- Izglītojošs materiāls, kas jāizmanto tieši un precīzi

Trešais video – dzimuma identitāte, dzimuma raksturojums un dzimuma izpausme

Tests

– Ko nozīmē vietniekvārds “viņi (they)”?

- Tas nozīmē, ka mēs runājam par vairākiem cilvēkiem
- Tas ir nepareizs veids, kā atsaukties uz vienu personu. Ikviens ietilpst binārā kategorijā “viņš” un “viņa”
- To sauc par vienskaitļa vārdu, un to lieto kā dzimumneitrālu vietniekvārdu, ja jūs nezināt kāda dzimumu, vai arī šīs personas vietniekvārdi ir “viņi (they)”

– Kas vairumā gadījumu nosaka dzimumu bērnam piedzimstot?

- Ārsts/speciālists, kurš pieņem jaundzimušo
- Sedziņas krāsa, kas pieejama, bērnam piedzimstot (zila vai rozā)
- Jaundzimušā vecāki
- Bērnu ballītes kūkas krāsa

– **Ko mēs saprotam, sakot anatomiskais / bioloģiskais dzimums?**

- Hromosomas (X un Y), iekšējie un ārējie reproduktīvie orgāni, hormonu līmenis un sekundārās seksuālās īpašības
- Iekšējie un ārējie reproduktīvie orgāni
- Hromosomas (X un Y) un hormonu līmenis

– **Ko mēs domājam, sakot starpdzimuma personas / intersex?**

- Kāds, kurš nejūtas kā sieviete, bet dzimšanas brīdī tika noteikts dzimums “sieviete”, vai kāds, kurš nejūtas kā vīrietis, bet dzimšanas brīdī noteikts dzimums “vīrietis”
- Mēs runājam par visdažādākajām fiziskajām īpašībām vai ķermeņa variācijām, plašāk kā par stereotipiskiem ideāliem par bināru priekšstatu par vīriešu vai sieviešu ķermeni. Pastāv daudzas starpnozaru formas; tas ir spektrs, nevis viena kategorija
- Kāds, kurš sevi pozicionē starp vīriešu un sieviešu dzimumu identitātēm

– **Kurā sadaļā mēs liktu “dzimuma identitātes” jēdzienu personai, atbilstoši genderbread person?**

- Biksēs
- Sirdī
- Smadzenēs
- Kopumā

– **Kas ir personas, kurām ir cisdzimte?**

- Kāds, kura dzimuma identitāte atbilst tai piešķirtajai piedzimstot
- Kāds, kura dzimuma identitāte neatbilst tai piešķirtajai piedzimstot
- Cisdzimtē varam saukt kāda māsu

– **Ko nozīmē jēdziens transpersonas kā jumta termins?**

- Termins “transpersonas” ir piemērojams daudz dažādu identitāšu cilvēkiem, kuru dzimuma identitāte atšķiras no dzimuma, kas viņiem tika piešķirt dzimšanas brīdī
- Tas nozīmē, ka lieta piemērota arī lietainā laikā
- Terminam “transpersonas” ir daudz dažādu identitāšu, ieskaitot nebināru, transvestītu, cilvēks bez noteikta dzimuma, kvīrs

– Kas ir dzimuma izpausme?

- Dzimuma izpausme attiecas uz cilvēku dzimuma identitātes izpausmēm un veidu, kā tā tiek pausta apkārtējām pasaulei — apģērba, grima, aksesuāru, matu stila, ķermeņa valodas utt. veidā.
- Dzimuma izpausme ir loma vai uzvedība, ko cilvēks iemācījies atbilstoši savam dzimumam un ko nosaka kultūras normas
- Dzimuma izpausme ir veids, kā izteikt, ka jums nepatīk dzimums

Ceturtais video – seksuālā orientācija

Tests

– Kā tiek izprasts termins “seksuālā orientācija”?

– Ko mēs nošķiram, runājot par seksuālo orientāciju?

- Seksuālo un romantisko pievilcību pret otru personu
- Pievilcību pret cilvēkiem un kādu pārtikas veidu
- Seksuālo pievilcību un seksuālo nepievilcību

– Kas ir bifobija?

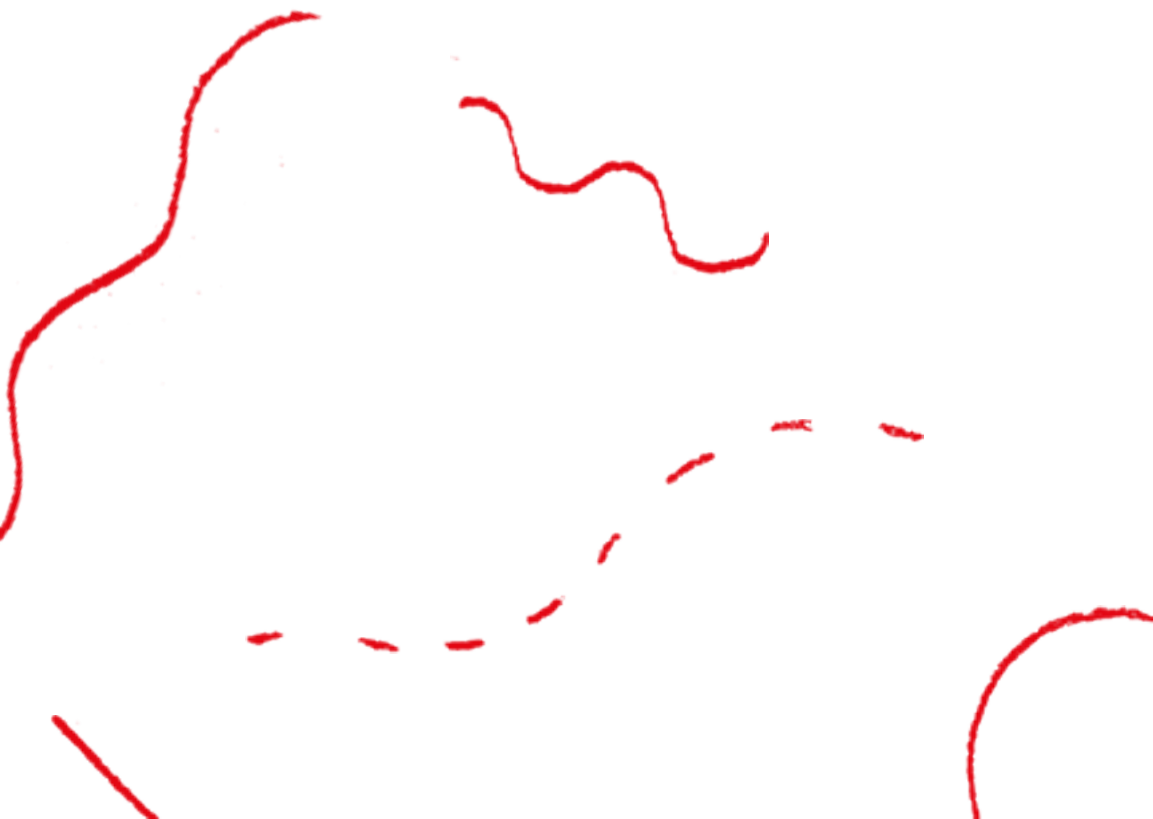
- Pārliecība, ka bifobija neeksistē
- Nepatika pret biseksualitāti un biseksuāliem cilvēkiem kā sociālu grupu vai kā indivīdiem, gan noliedzot, ka biseksualitāte ir patiesa seksuālā orientācija, vai negatīvu stereotipu par biseksuāliem cilvēkiem paušana
- Bailes no lietām, kas parādās pāros
- Termins, kas atvasināts no homofobijas un transfobijas, bet īpaši attiecas uz biseksualitāti

– Kas ir biseksualitāte?

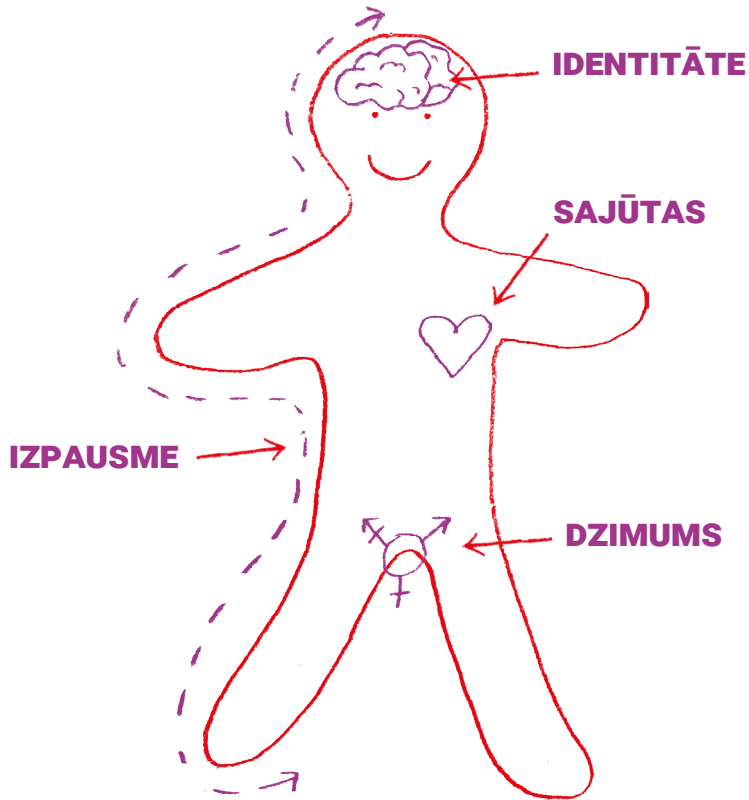
- Pievilcība gan pret vīriešiem, gan sievietēm, bet ne transpersonām
- Seksuāla orientācija, kas neeksistē. Pievilcība var būt tikai pret vīriešiem, vai sievietēm
- Kad cilvēkam ir romantiska un / vai seksuāla pievilcība pret cilvēkiem no vairāk kā viena dzimuma

– **Vai katrs cilvēks var sevi novietot uz slaidera līknes, balstoties uz genderbread principu?**

- Nē, tas ir iespējams tikai cilvēkiem, kuri sevi identificē kā gejus vai biseksuāļus
- Nē, tas ir iespējams tikai cilvēkiem, kuri sevi identificē kā transpersonas vai nebinārus
- Nē, tas ir iespējams tikai cilvēkiem, kuri sevi identificē kā heteroseksuāļus vai cisdzimtes cilvēkus
- **Jā, ikviens var sevi novietot uz slaidera līknes, neatkarīgi no viņu seksuālās orientācijas, dzimuma identitātes, dzimuma izpausmes vai dzimuma raksturojuma**

trūkums labajā pusē

DZIMUMA IDENTITĀTE

Sieviete
Vīrietis

DZIMUMA IZPAUSME

Sievišķīgi
Vīrišķīgi

BIOĻĢSKAIS DZIMUMS

Sieviete
Vīrietis

IDENTITĀTE $\neq$ IZPAUSME $\neq$ DZIMUMS
DZIMUMS $\neq$ SEKSUĀLĀ ORIENTĀCIJA

SEKSUĀLA PIEVILCĪBA PRET

Sievieti / Sievišķīgu personu
Vīrieti / Vīrišķīgu personu

EMOCIONĀLA PĪEVILCĪBA PRET

Sievieti / Sievišķīgu personu
Vīrieti / Vīrišķīgu personu

**DZIMUMS NOTEIKTS
PIEDZIMSTOT**

Vīrietis

Interseks

Vīrietis

ES konteksts

Kopsavilkums

Starp Eiropas dalībvalstīm nav vienprātības par to, kas ir naida noziegums. Aizsargāto upuru kategorijas nosaka katras ES dalībvalsts tiesību akti. Vairākas starptautiskas institūcijas un direktīvas ir sākušas risināt problēmu ar mērķi veicināt ziņošanu, iesaistīt tiesībsargājošās iestādes, sniegt atbalstu upuriem, kā arī palīdzēt valstīm veidot profesionālu reakciju pret naida noziegumiem un naida kurināšanu.

1. EDSO Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību birojs (ODIHR)
2. ES Pamattiesību aģentūra (FRA)
3. ECRI (Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību)
4. Upuru tiesību direktīva 2012/29/ES

EDSO un ODIHR

EDSO īpašu uzmanību pievērš naida noziegumu jautājumiem, kurus tie definē kā “noziedzīgus nodarījumus, kas izdarīti ar aizspriedumos balstītu motīvu” (EDSO 2009). Tas tiek uzskatīts par būtisku sociālās kohēzijas draudu, kas var sabiedrībā izraisīt konfliktus un vardarbību plašākā mērogā. Lai iegūtu papildus informāciju, dodieties uz [EDSO vietni](#).

ODIHR katru gadu uzskaita statistiku par naida noziegumiem, tādējādi sniedzot atbalstu politikas veidotājiem izstrādāt tiesību aktus un izstrādāt apmācību instrumentus tiesībsargājošajām iestādēm. Lai katru gadu veiktu uzraudzību un ziņotu par naida noziegumiem (ieskaitot ar SOGI saistītus naida noziegumus), ODIHR sadarbojas ar dažādām NVO, tai skaitā ar dažiem no **Safe To Be** partneriem.

Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra dokumentē rasisma, neiecietības un naida noziegumu stāvokli ES, veic tiesiskā un politiskā ietvara analīzi un sniedz atbalstu un ekspertīzi gan ES, gan dalībvalstu līmenī. Papildinformāciju skatiet [FRA vietnē](#).

Aģentūrai ir bijusi nenovērtējama loma, veicinot naida noziegumu faktoloģisko redzamību ES, dokumentējot nepilnības nacionālajos datos par naida noziegumu ievākšanas mehānismu un mudinot dalībvalstis dalīties ar labo praksi. 2019. gadā FRA uzsāka [jaunu aptauju](#) par diskrimināciju un naida noziegumiem.

ECRI

Eiropas komisija pret rasismu un neiecietību (ECRI) ir unikāla cilvēktiesību uzraudzības institūcija, kas specializējas jautājumos, kas saistīti ar cīņu pret rasismu un diskrimināciju (uz rases, etniskās / nacionālās piederības, ādas krāsas, pilsonības, reliģijas, valodas, seksuālās orientācijas un dzimuma identitātes pamata), ksenofobiju, antisemitismu un neiecietību Eiropā. Lai iegūtu papildinformāciju, dodieties uz [ECRI ievadmateriālu](#).

2019. gadā ECRI sāka darbu pie dalībvalstu uzraudzības sestā cikla, koncentrējoties uz trim galvenajām tēmām: efektīva vienlīdzība un tiesību pieejamība, naida kurināšana un naida motivēta vardarbība, un integrācija un iekļaušana. Ziņojumos aplūkoti arī katrai valstij raksturīgie temati, un tiek sekots līdzi starpposma ieteikumu izpildei, kas pieņemti piektajā uzraudzības ciklā.

Tā kā pašlaik nepastāv starptautiska nolīguma par dažādām upuru kategorijām, kuras būtu jāaizsargā, tādēļ arī nepastāv starptautiska pienākuma valsts krimināltiesībās iekļaut seksuālo orientāciju un dzimuma identitāti kā aizsargātu pamatu. Tomēr naida noziegumos cietušo tiesības ir noteiktas Direktīvā 2012/29/ES par noziegumos cietušo tiesībām, atbalstu un aizsardzību. Šī direktīva pieprasa ES dalībvalstīm nodrošināt, ka naida noziegumu upuriem ir pieejami specializēti atbalsta pakalpojumi, kas risina viņu individuālās nepieciešamības, un, ka upuriem un lieciniekiem tiek dota iespēja ziņot par notikušo policijai. Lai apskatītu visu direktīvu, dodieties [šeit](#).

Šīs direktīvas transponēšana dažās ES dalībvalstīs nav bijusi īpaši veiksmīga, par to liecina Lietuvas gadījums, kurā transponēšana ir tikai minimāli uzlabojusi pret LGBTI personām vērstu naida noziegumu upuru situāciju.

Aģentūru savstarpējā sadarbība

“ECRI, ODIHR un FRA arvien vairāk koordinē un sadarbojas jautājumos, kas saistīti ar naida noziegumiem. Kopš 2016. gada pastāv ES augsta līmeņa darba grupa rasisma, ksenofobijas un citu neiecietības motīvu apkarošanai – vairāku aģentūru struktūra, kuras uzdevums ir palīdzēt Eiropas Komisijai sagatavot tiesību aktu priekšlikumus un politikas iniciatīvas. Augsta līmeņa darba grupa nodarbojas ar tiesībsargājošo iestāžu apmācību, naida noziegumu reģistrēšanu, taisnīguma, aizsardzības un atbalsta nodrošināšanu upuriem. Papildus augsta līmeņa darba grupas darbam Komisija sniedz finansiālu atbalstu valstīm un NVO naida runas un naida noziegumu jomā, izmantojot programmu Tiesības, vienlīdzība un pilsonība, kuras mērķi ietver rasisma, ksenofobijas, homofobijas un citu neiecietības apkarošanu.” 36. lpp., *Running Through Hurdles, Come Forward*.

Nacionālā likumdošana

Latvijā vienīgais tiesību akts, kas skaidri attiecas uz naida kurināšanu, ir Krimināllikums: 78.pants “Nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana” un 150.pants “Sociālā naida un nesaticības izraisīšana”. Krimināllikumā ir ietverts arī diskriminācijas aizlieguma pamats. Tomēr līdz šim tas nekad nav ticis piemērots (149.1 pants. Diskriminācijas aizlieguma pārkāpšana).

Krimināllikumā nav skaidri izcelta seksuālā orientācija un dzimuma identitāte, kas bieži ir iemesls, kāpēc LGBTI kopienas pārstāvji neuzskata, ka Krimināllikums viņus aizsargā.

Krimināllikuma 78. pants nosaka, ka sodu var piemērot personai, kura veikusi darbības, kas vērsta uz nacionālā, etniskā, rasu vai reliģiskā naida vai naida kurināšanu. Šī likuma norma ir ietverta nodaļā “Noziegumi pret cilvēci, mieru, kara noziegumi, genocīds”. Krimināllikuma 150. pants nosaka, ka sodu var piemērot personai, kura veic darbību, kas vērsta uz naida kurināšanu vai nesaticības veicināšanu pamatojoties uz personas dzimuma, vecuma, invaliditātes vai citām pazīmēm, ja tā ir nodarījusi būtisku kaitējumu, kas savukārt ir grūti pierādāms. Tas arī neļauj trešajām personām, šajā gadījumā NVO, pārsūdzēt policijas vai prokurora lēmumu.

Šī likuma norma ietverta nodaļā “Noziedzīgi nodarījumi pret personas pamattiesībām un pamatbrīvībām”.

Krimināllikumā nav normas, kas noteiktu, kas ir naida runa.

Naida kurināšana ir ietverta arī Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likumā: 23.pants “Pēc pieprasījuma sniedzamu elektronisko plašsaziņas līdzekļu pakalpojumu kataloga veidošanas nosacījumi”, 26.pants “Programmu veidošanas ierobežojumi” un 35. pants “Audio un audiovizuālu komerciālu paziņojumu veidošanas vispārīgie noteikumi”. Tikai 35. pants ietver “seksuālās orientācijas” pamatu, savukārt 23. un 26. pantā noteikta norma “vai citi apstākļi”.

Eiropbarometra aptaujā noskaidrots, ka, lai arī LGBTI cilvēku iecietības līmenis Latvijā pēdējos četros gados ir nedaudz palielinājies, tas joprojām ievērojami atpaliek no ES vidējā līmeņa. 72 procenti ES iedzīvotāju apgalvo, ka viendzimuma attiecībās nav nekā sliktā, salīdzinoši tikai ar 25 procentiem Latvijā. Atbalsts laulību vienlīdzībai ES ir 69 procenti, salīdzinot ar Latviju – 24 procenti. Savukārt Latvijā attieksme pret likumīgu dzimuma maiņas atzīšanu bija nedaudz labāka – 41% atbalsta, salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju – 59%.

Oficiālā statistika par naida noziegumiem pret LGBTI personām

Latvijā nav oficiālas statistikas par naida noziegumiem pret LGBTI personām. LGBT un viņu draugu apvienība “Mozaika” ir apkopojusi 22 naida gadījumus 2018. gadā un 29 naida gadījumus 2019. gadā. Neviens no gadījumiem netika pienācīgi izmeklēts, un vairums cietušo izvēlējās neziņot par notikušo policijā.

Naida noziegumu / Naida runas definīcija

Naida noziegumi Latvijā nav oficiāli definēti, ja vien tie nav aprakstīti Krimināllikumā. Kā viena no kopīgajām definīcijām, kas tiek izmantota sarunās ar tiesībsargājošajām iestādēm ir EDSO ODIHR sniegtā definīcija (skatīt Eiropas likumdošanas nodaļu).

Starpiestāžu sadarbība

Nav acīmredzamas starpiestāžu sadarbības. Ir dažas *ad-hoc* iniciatīvas, kuru pamatā galvenokārt ir projekti vai incidenti, bet acīmredzami trūkst starpiestāžu un NVO sadarbības naida noziegumu novēršanā un pienācīgā izmeklēšanā.

LGBTI un viņu draugu apvienība "Mozaika" uzskata, ka par naida noziegumiem un incidentiem LGBT kopienas pārstāvjiem tiek ziņots nepietiekoši. Tiek uzskatīts, ka Valsts policijai trūkst līdzekļu, zināšanu un izpratnes par Krimināllikuma 150. panta izpildi, no otras puses, Valsts drošības dienestam, kurš ir atbildīgs par Krimināllikuma 78.panta izpildi, ir izcilas spējas un izpratne par naida runu un naida noziegumiem.

Secinājumi no intervijām

Intervijas liecina, ka Valsts policijas un Valsts drošības dienesta vecākajiem ekspertiem ir skaidrs, kas ir naida noziegumi un kāda ir to vieta Krimināllikumā. Pašlaik Krimināllikumā ir divi panti, kas tieši apskata naida noziegumu izpratni – 78. un 150. pants. Pastāv viedoklis, ka abus pantus ir jāapvieno un, ka tiem ir jābūt Valsts policijas kompetencē. Pašlaik Krimināllikuma 78.pants ir Valsts drošības dienesta kompetencē, savukārt 150. pants ir Valsts policijas kompetencē. Policijas darbiniekiem ir minimāla izpratne par 150. pantu, jo nav bijusi pietiekama pieredze šī panta piemērošanā.

Savukārt intervijas ar tieslietu speciālistiem parāda, ka respondentiem ir skaidra izpratne par naida noziegumiem un naida runu, kā arī par Krimināllikuma normām, kā 78. un 150. panti atšķiras viens no otra un kuras organizācijas izmeklē naida noziegumus un naida kurināšanu.

Vadlīnijas naida noziegumu izmeklēšanā

Valsts policija sadarbībā ar Valsts policijas koledžu un Drošības policiju, kā arī, ņemot vērā Latvijas Cilvēktiesību centra, Tiesībsarga biroja un Prokuratūras viedokli, ir izstrādājusi vadlīnijas naida noziegumu identificēšanai un izmeklēšanai. Vadlīniju mērķis ir sniegt informāciju par apstākļiem, kādi būtu jāņem vērā, identificējot naida noziegumus, un atbilstoši tos izmeklēt. Vadlīniju papildinājumi laika gaitā tiks veikti, tajā aktīvi iesaistot policijas darbiniekus, lai atvieglotu šādu noziegumu identificēšanu un pirmstiesas izmeklēšanu.

UZDEVUMI – OTRĀ DAĻA

Lietu lieta

Incidentu izpēte un lomu spēles ir aktīvas un uz sadarbību vērstas mācību metodes, kas ir efektīvas padziļināto apmācību ieviešanā. Tās var mainīt perspektīvu, paaugstināt empātiju pret citiem un sniegt dziļāku ieskatu izaicinājumos, ar kuriem saskaras citas personas. Tāpēc tie ir ideāli vingrinājumi šīm vadlīnijām.

Turpmāk aprakstītie gadījumi ir balstīti uz reālās dzīves notikumiem **Safe To Be** partnervalstīs (Beļģijā, Bulgārijā, Igaunijā, Ungārijā, Latvijā, Lietuvā, Portugālē, Spānijā, Apvienotajā Karalistē). Mēs esam apzināti slēpuši izcelsmes valsti un nedaudz mainījuši notikumu, lai saglabātu anonimitāti, bet nozieguma autentiskums saglabājas. Reālo gadījumu izmantošanu pamatojam ar to, ka tiek nepietiekami ziņots par naida noziegumiem, kas saistīti ar LGBTI personām, tiesībsargājošajām iestādēm ir mazāka iespēja gūt pieredzi, veicot ikdienas darbības ar naida noziegumiem, kas vērsti pret LGBTI personām. Nodrošinot šo drošo, izglītojošo vidi, mēs piedāvājam iespēju labāk iepazīties ar naida noziegumiem, kas vērsti pret LGBTI personām.

Daudzi lomu spēļu vingrinājumi ir paredzēti, lai dalībniekiem sniegtu pieredzi, ar kuru viņi ikdienā nesaskartos. Tomēr, lai izmantotu šīs vadlīnijas pienācīgi, mēs esam izvēlējušies atšķirīgu pieeju.

Lūgums tiesībsargājošo iestāžu pārstāvjiem iejusties LGBTI upura ādā ir ne tikai liels izaicinājums dalībniekiem, tas var izraisīt arī problemātisku un saasinātu grupas dinamiku. Nekavējoties ir jālabo karikatūrisks LGBTI upura attēlojums, jo tas var radīt neproduktīvu ietekmi visam apmācību mērķim. Ja tādi rodas, izmantojiet šos gadījumus kā pārdomu iespējas ("Kāpēc jūs tā rīkojāties, šādi raksturojot LGBTI personas?").

Tieši šī iemesla dēļ, šajā lomu spēles vingrinājumā, uzmanība tiek pievērsta dalībniekiem, kuri praktizē savu lomu kā policijas darbinieki, kuri apmācīti darbam ar pret LGBTI personām vērstu naida nozieguma upuriem, nevis upura "izspēli".

Piezīme: lomu spēles vingrinājumu ieviešana var būt diezgan smaga aktivitāte. Lomu spēlēm ir sava dinamika, tieši izspēles laikā. Tāpēc šīs vadlīnijas ir atkarīgas no jūsu kā apmācītāja prasmēm un var sniegt tikai noteiktas vadlīnijas par vingrinājuma neparedzamo raksturu.

Policijas darbinieka loma

Šeit uzsvars tiek likts uz jūsu grupas dalībnieku (-iem), kuri pārstāv policijas darbinieku (-us). Iejūtoties policijas darbinieka tēlā zemāk minētajos gadījumos, mudiniet savus dalībniekus nevis "rīkoties" kā iedomātam policijas darbiniekam, bet pēc iespējas kā viņiem pašiem. Vienīgā atšķirība no viņu ikdienas darbībām ir nesen iegūto zināšanu un labo prakšu ieviešana.

Pats par sevi šis vingrinājums drīzāk ir tikai mēģinājums tam, kā veikt īpaši neaizsargāta upura interviju drošā, izglītojošā vidē.

Mudīniet personas, kas iejūtas upura lomā, netēlot, bet tikai pārstāvēt upuri. Konceptija paredz iejusties upura raksturojumā tādā veidā, lai citi grupas dalībnieki varētu praktizēt savas policijas darbinieka prasmes, bet nevis kā līdzeklis, lai viņi justos kā upuri..

Uzsākot

Sākumā informējiet savus dalībniekus par vingrinājuma mērķi (skat. skaidrojumu zemāk).

Sadaliet dalībniekus mazākās grupās pa 3 vai pa 4.

- Izdaliet katrai grupai tik daudz lietu, cik tām ir grupas dalībnieki, ļaujot katram dalībniekam vismaz vienu reizi pārstāvēt policijas darbinieku.
- Katrā grupā ir 3 lomas:
  - Viens grupas loceklis pārstāv upuri (skatīt piezīmes)
  - Viens (vai divi) grupas locekļi pārstāv policijas darbinieku(-us)
  - Novērotāja lomu uzņemas viens no grupas locekļiem. Dalībnieks veic piezīmes, analizē lomu spēles progresu un vada atgriezeniskās saites posmu.
- Faktiskā lomu spēle notiek mazākās grupās. Jums kā apmācītājiem nepieciešams pārvietoties pa telpu un pielāgot lomas visur, kur uzskatāt to par nepieciešamu, vai gadījumos, kad rodas jautājumi. Esiet piesardzīgs pret stereotipu attēlojumu un iejaucieties, kad vien tas nepieciešams.
- Lūdziet grupām izvēlēties kādu no izspēlējamiem gadījumiem, lai pēc tam to prezentētu plašākai grupai. Atkarībā no sadarbības līmeņa:
  - palūdziet viņiem sagatavot lomas grupas priekšā,
  - vai vienkārši apspriediet lietu kopā ar grupu. Tādā gadījumā uzstājas novērotājs.

Kustība telpā

Laikā, kad norisinās lomu spēle, jums nepieciešams pārvietoties pa telpu un, ja nepieciešams, dot norādījumus dalībniekiem. Šīs vadlīnijas sniegs jums virzienu:

- Vērsiet uzmanību, vai netiek veiktas stereotipiskas darbības, un iesaistieties, ja nepieciešams.
- Jautājiet dalībniekiem, kā viņi paši intervētu upuri. Kādus jautājumus visi uzdotu? Kā jautājumi tiktu strukturēti?
- Jautājiet dalībniekiem, kā viņi uzvestos, kāda būtu viņu ķermeņa valoda?
- Balstoties uz katru gadījumu īpaši, var pastāvēt papildus indikatori, kas varētu prasīt noteikt papildus pierādījumu nodrošināšanu, lai pierādītu aizspriedumu motīvu:
  - Pētīt uzbrucēja sociālos tīklus
  - Nopratināt/ iztaujāt uzbrucēja/ upura kaimiņus vai paziņas
- Kādus soļus jūs spertu, lai izmeklētu uz aizspriedumiem balstītu noziegumu?
- Vai upura atbalstam ir nepieciešams iesaistīt arī citas institūcijas?
  - Upura atbalsta organizācijas
  - LGBTI organizācijas
  - Citas atbalsta organizācijas
  - Citas cilvēktiesību organizācijas, kas strādā ar naida noziegumiem
  - ...
- Kā jūs nodrošinātu, ka upuris, ar ko runājam, uztver, ka jūsu izpratnē šis ir nopietns noziegums?
- Vai ir iespējams, ka upuris papildina savu liecību laika gaitā?
- ...

Aptaujājot spēlētājus, tiem jāapraksta, kā viņi jutās, vingrinājumu izpildot. Ja lomu spēlē bija manīta saspringta situācija, pārrunu laikā jāsamierina visas iesaistītās puses, kas pretējā gadījumā var saglabāties un kaitēt pēc vingrinājuma. Atgriezeniskā saite un diskusija ir galvenās mācību metodes, kā mācīties no lomu spēlēm. Spēlētājiem vajadzētu pārdomāt, kā viņi jutās, uztvēra, un ko iemācījās lomu spēles laikā. Pārskatiet galvenos notikumus lomu spēles laikā un apsveriet, ko cilvēki varētu darīt savādāk un kāpēc. Iekļaujiet novērotāju pārdomas. Vadiet diskusiju, bet neuzspiediet savu viedokli, un esiet neitrālā pozīcijā. Ja diskusija notiek lēni, esiet gatavs sākt ar savu atgriezenisko saiti.

Šajā sadaļā sastopama necenzēta valoda, aprakstīta vardarbība, seksuālā vardarbība, homofobija, transfobija, un tiek pieminēta pašnāvība. Aicinām jūs par to informēt savus dalībniekus.

Katrā kartītē ir aprakstīts naida noziegums pret LGBTI kopienas pārstāvi no upura skatpunkta līdz pat brīdim, kad viņi vērsušies policijā.

Pirmā lieta

Klāra ir 45 gadus veca trans sieviete, kura ir atklāta par to jau 15 gadus. Kādu dienu viņa devās uz sieviešu tualeti tirdzniecības centrā. Cita sieviete kabīnē pamanīja viņu un pajautāja, kāpēc viņa šeit atrodas. Klāra, kura ilgu laiku nebija dzirdējusi šo jautājumu, atbildēja sašutusi, ka viņa vienkārši dodas uz tualeti. Kad Klāra izgāja no tualetes, sieviete viņu gaidīja ārā kopā ar savu draugu. Viņš piegāja viņai klāt, apvainoja viņu un pirms došanās prom iespēja viņai sejā. Klāra devās ziņot tirdzniecības centra apsardzes darbiniekam, bet viņš piekrita uzbrūcējai, un teica, ka viņai, iespējams, nevajadzēja izmantot šo tualeti.

Pēc sarežģītām iekšējām pārdomām Klāra nolēma ziņot par noziegumu. Viņa labi apskatīja varmāku un spēja viņu identificēt. Tomēr viņa ir ļoti noraizējusies par to, ka viņai jāpaziņo par savu trans identitāti svešiniekam. Tā kā viņa ir bijusi tik ilgi atklāta un bieži pārprasta, viņa vairs nevēlas par to runāt.

Tika nopietni sabojātas nacionālā LGBTI tiesību organizācijas biroja ieejas durvis. Ārdurvis un durvju žalūzijas tika aizdedzinātas, izmantojot nezināmu viegli uzliesmojošu vielu.

Incidentu vispirms pamanīja taksometra vadītājs, kurš nejauši brauca garām. Taksometra vadītājs, izmantojot pārnēsājamo ugunsdzēsamo aparātu, nodzēsa uguni vēl pirms ugunsdzēsēji, policija un ātrā palīdzība ieradās nozieguma vietā.

LGBTI organizācijai bija kopīga ieeja ar blakus esošo drēbju veikalu. Organizācijas pārstāvim ir aizdomas, ka incidenta iemesls ir naida izpausme pret vietējo LGBTI kopienu. Viņi nolemj vērsties policijā un cer, ka tā varēs viņiem palīdzēt.

Trešā lieta

Nacionālās LGBTI asociācijas organizēto informatīvo pasākumu pārtrauca konservatīvās partijas biedri un atbalstītāji. Tā rezultātā iesaistījās policija, un notikuma vieta tika pārcelta un atlikta uz vēlāku laiku. Asociācija par to paziņoja savos sociālo mediju kontos.

Drīz pēc tam konservatīvās partijas atbalstītāji pulcējās, lai protestētu pret nākošajiem LGBTI pasākumiem. Tas piesaistīja vairāk pret LGBTI vērstu protestētāju uzmanību, kuri publiski sāka draudēt organizatoriem (galvenokārt, jaunatnes darbiniekiem), tostarp ar draudiem sadedzināt pašu LGBT centru, ja pasākumi notiks atkārtoti.

Divi nacionālās LGBTI asociācijas biedri ar šiem draudiem nolēma vērsties policijā. Viņi cer, ka policija varēs palīdzēt novērst situācijas saasināšanos un, iespējams, sniegt atbalstu, organizējot pasākumus.

Roksana un Evi dzīvo pašvaldības dzīvoklī kopā ar savu pusaudžu meitu Robinu. Pēdējā pusgada laikā viņi ir piedzīvojuši homofobisku vardarbību no kaimiņiem. Uzbrukumi sākās ar naidpilniem skatieniem un izteikumiem, kad viņi gāja tiem garām.

Nesen situācija ir saasinājusies. Uz viņu durvīm tika uzkrāsoti vārdi “lezbu māja”, un durvju priekšā tika izbērti atkritumi. Viņu automašīnas sānu atpakaļskata spoguļi spoguļi tika sabojāti, kā rezultātā Evi nevarēja iziet no mājas, jo viņai ir pārvietošanās problēmas. Viņi uzzināja arī par izplatītajām baumām, jo viņu meitai tika verbāli uzbrukts.

Viņas vairākas reizes ir mēģinājušas ziņot policijai, taču nekādas darbības netika veiktas. Pēc vēl viena gadījuma, kad viņu dzīvokļa priekšā tiek atkal tika izbērti atkritumi, Roksana nolemj vēl pēdējo reizi vērsties policijā.

Piektā lieta

Dora ir 16 gadus veca meitene, kura nesen iznāca “no skapja” skolā kā biseksuāla un kā transpersona. Kopš tā laika viņa tiek apsaukta ar transfobiskiem lamu vārdiem, un klasesbiedri viņai jau četras reizes uzbruka. Pēdējā gadījumā viņas ievainojumi bija tik smagi, ka viņai bija jānododas uz slimnīcu. Kāds zēns draudēja ar seksuālu izrēķināšanos, sakot, ka viņai tas ir “jāgrīb no visiem”, jo viņa ir biseksuāla.

Viņa ar transfobiju saskaras arī mājās no vecākiem, tāpēc viņa nevar ar viņiem runāt tieši. Viņa nevēlas vērsties policijā, jo uzskata, ka tas viss pasliktināsies, taču viņas labākais draugs pārliecina viņu ziņot par noziegumu, lai novērstu situācijas saasināšanos. Draugs mudina viņai atnest rēķinu par slimnīcas izdevumiem un dažus klasesbiedru komentārus sociālajos medijos (ieskaitot, naidpilnus apvainojumus).

Johans un Nordīns devās pastaigā pa ielu, sadevušies rokās. Tad vīriešu grupa pabrauca garām ar automašīnu un meta viņiem pa logu ar atkritumiem. Johans viņiem uzsauca, automašīna apstājās, un vīrieši viņiem vairākkārt kļiedza “pediņi”. Pirms aizbraukšanas viņi draudīgi centās tiem uzbraukt. Tā kā tas notika netālu no viņu mājām, vēlāk viņi vienu no vīriešiem atpazīna kā kaimiņa dēlu.

Johans ir dusmīgs par notikušo un kopumā ir aizdomīgs pret tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem. Viņš uztraucas par Nordīnu, jo viņam jau iepriekš ir bijusi depresija un viņš nevēlas runāt par notikušo. Viņiem ir trauksme staigāt pa apkārtni, un ir noraizējušies, ka atkal nāksies to piedzīvot.

Johans nolemj vērsties policijā, bet viņš par to neinformē Nordīnu, lai tas viņam neradītu vairāk stresa.

Edmunds ir 32 gadus vecs vīrietis, kurš dzīvo lielā daudzdzīvokļu mājā, kādas Eiropas valsts galvaspilsētā. Jau kādu laiku viņš cieš no verbālas vardarbības no viena no kaimiņiem viņa stāvā. Līdz šim nav notikuši kādi tieši uzbrukumi vai darbības, kas būtu vērsti tieši pret viņa seksualitāti, bet Edmundam ir aizdomas, ka pamatā ir homofobisks motīvs.

Praida dienā Edmunds no loga, kas vērst uz ielu, izkāra varavīksnes karogu. Kaimiņš satikās ar Edmundu kāpņu telpā, kad kaimiņš viņam izteicās, ka viņam jākaunas un jāpārtrauc uzspiest savu dzīvesveidu citiem. Nākamajā dienā tas pats kaimiņš kāpņu telpā piegāja pie Edmunda un sacīja: "Tur kur es agrāk dzīvoju, mēs tādus cilvēkus kā tu vienkārši nošaujam", pēc tam viņš meta stikla pudeli pāri Edmunda galvai, par mata tiesu netrāpot Edmundam.

Turpmākajās dienās Edmunds izvairījās no izešanas no mājām un nopietni uztver kaimiņa izteiktos draudus. Viņš pats pirms vairākiem gadiem saskārās ar homofobisku vardarbību, kas viņu dziļi traumēja, kas lika viņam ilgstoši klibot. Viņš bija aizskarts ar policijas reakciju uz šo uzbrukumu. Tagad viņš ir ļoti noraizējies par iepriekšējo pieredzi saskarsmē ar tiesībsargājošo iestāžu darbinieku aizspriedumiem. Viņam liekas, ka varbūt varavīksnes karoga izkaršana bija slikta doma un vaino sevi par to.

Pēc 4 dienām, nesaprotot, ko vēl varētu darīt, viņš nolēmj par notikušo ziņot policijai.

Jakobs ir biseksuāls vīrietis, kurš dažreiz apmeklē vīriešu tikšanās vietējā mežainā apvidū (vieta, kur cilvēki satiekas viens ar otru seksa dēļ). Viņš tur dodas, galvenokārt, socializēties un reizēm satikt citus vīriešus.

Kādu vakaru viņu tur apturēja kāds vīrietis, kurš viņam palūdza šķiltavu. Kad Jakobs sniedzās pie savas kabatas, vīrietis viņu nolamāja par "pretīgo pedīņu" un lika viņam atdot savu tālruni un maku. Jakobs bija satriekts un tos viņam atdeva, pēc tam vīrietis viņam iesita pa seju, salaužot degunu.

Jakobs jutās ļoti satraukts, bet pēc notikuma neizsauca policiju, baidoties, ka viņš tiktu vainots par atrašanos šādā vietā. Tā vietā viņš devās uz slimnīcu, kur minēja, ka ir paklupis uz ielas. Viņš sazinājās ar draugu un pastāstīja viņam par notikušo. Aprakstījis, kā vīrietis izskatījās, viņa draugs paziņoja, ka iepriekš ir dzirdējis par to pašu personu, kura uzbrūk citiem vīriešiem, un mudina Jakobu jebkurā gadījumā vērsties policijā, lai novērstu situācijas pasliktināšanos.

Jakobs uztraucas, ka ziņošanas gadījumā publiski var parādīties informācija par viņa seksualitāti, kaut kādā veidā sasniegt arī viņa ģimeni vai kolēģus, kuri nezina par viņa seksuālo orientāciju. Viņš nolēmj vērsties policijā, taču cer, ka ziņojot varēs palikt anonīms.

Beatrisei un Serafinai nakts laikā tika uzbrukts pilsētas centrā. Beatrise bija aplikusi roku ap Serafinu un rotaļīgi noskūpstīja viņu, kad garām gāja vīriešu grupa un viens lūdza skūpstīt viņu, sakot: "Neuztraucieties, man patīk lesbietes." Viņas ignorēja šo grupu un devās pretējā virzienā. Vīrietis sadusmojās un kļiedza: "Jūs, resnās, melnās lezbas!"

Vīriešu grupa sāka viņām sekot, un vīrietis satvēra Beatrisei roku. Viņa viņu atgrūda, bet cits vīrietis pakāpās uz priekšu un iesita viņai. Pēc tam šie vīrieši notrieca Beatrisei un Serafinu uz zemes, vairākkārtīgi viņām sitot. Viņas abas guva vairākus ievainojumus. Pēc dažām minūtēm vīrieši aizskrēja.

Garāmgājējs izsauca policiju, un policijas vienība drīz ieradās notikuma vietā. Pēc tam, kad policijas darbinieks saklausīja, ka viņas publiski izrādīja savstarpējās simpātijas, policijas darbinieks viņām vaicāja, kāpēc viņas to darīja šajā apkārtnē. Tā ir tieša provokācija. Izejot vainas apziņu par izdarīto noziegumu, viņas nolemj nesniegt ziņojumu par noziegumu, bet tā vietā lūdz viņas vienkārši nogādāt līdz slimnīcai, lai varētu parūpēties par iegūtajiem ievainojumiem.

Pagāja dažas nedēļas, un tikai tad Serafina un Beatrise saņēma drosmi, lai ziņotu par noziegumu policijai. Viņas neredzēja to policijas darbinieku, kas bija notiku vietā, bet ziņoja par notikušo, tai skaitā par policijas darbinieka attieksmi.

Trevors ir gejs, viņa Facebook profilu uzlauza kāds, kurš to izmantoja, lai nosūtītu aizskarošus un seksuāla rakstura ziņojumus citām personām. Viņš nomainīja profila paroli, kas apturēja ziņojumu nosūtīšanu, bet uz viņa vārda tika izveidoti arī citi profili. Facebook izdzēsa šos profilus, brīdī kad Trevors par tiem ziņoja, bet to vietā pastāvīgi tikai uzradās jauni, aizskaroši profili.

Darba kolēģiem un ģimenes locekļiem tika nosūtīti tādi ziņojumi kā “Man ir geju HIV, un es tevi izvarošu”, atklājot Trevoru seksuālo orientāciju un liekot dažiem cilvēkiem pārtraukt attiecības ar viņu. Viņš arī sāka saņemt ziņojumus, kur viņš tika nosaukts par “pediņu” un ar draudiem publiskot intīmus attēlus, ja vien viņš nemaksās naudu sūtītājam. Trevoram nebija ne mazākās nojausmas, kas pret viņu vērsās, lai gan darba kolēģis atklāja, ka ir dzirdējis citu kolēģi paužot homofobiskus komentārus pret Trevoru un izsakoties, ka ziņojumus sūta tieši viņš.

Viņš vēlas, lai šī vardarbība tiktu pārtraukta, bet bija nobijies, lai stātos pretī kolēģim, un nav pārliecināts, vai šis notikums var tikt uzskatīts par noziegumu. Trevors nesaprata, ko viņam darīt tālāk. Viņa darba spējas tika ievērojami traucētas, un ārsts viņam izrakstīja antidepresantus.

Pēc tam, kad uzņēmuma vadītājs viņu atbalstīja, viņš beidzot nolēma ziņot par noziegumu policijai.

Nikola ir transpersona, kurai šobrīd nav pastāvīgas dzīvesvietas. Jau dažus mēnešus viņa uzturas pie draugiem.

Kādu nakti viņa devās pie vīrieša, kuru sastapa bārā. Vīrietis sāka viņai seksuāli uzmākties, šajā brīdī viņš atklāja, ka viņa ir transpersona. Viņš vairākkārt iesita viņai pa galvu ar trulu priekšmetu. Nikolai izdevās aizbēgt no notikuma vietas, un viņa nekavējoties izsauca policiju. Policija ieradās neilgi pēc tam. Uzbrucējs tika arestēts notikuma vietā, un Nikola tika nogādāta slimnīcā, kur viņa uzturējās 2 dienas, lai apstrādātu ievainojumus.

Policijas darbinieki drīz zaudēja kontaktu ar viņu, un viņa neatbildēja uz savu mobilo tālruni. Pēc vairākām dienām vietējās LGBT organizācijas pārstāve Olga devās uz policijas iecirkni ar Nikolas parakstīto ziņojumu. Olga skaidro, ka Nikola ir kontaktējusies ar viņu un lūgusi viņu ziņot par noziegumu viņas vārdā, jo viņai ļoti grūti uzticēties tiesībsargājošo iestāžu pārstāvjiem, un viņa ir traumēta no iepriekšējiem incidentiem kontaktos ar tiesībsargājošajām iestādēm.

Aleksim ir 25 gadi, viņš ir gejs, un savā Facebook profilā viņš ievietoja attēlus par piedalīšanos Praidā. Pēc neilga laika viņš saņēma ziņojumu pieprasījumus no viltus konta, kurā viņu nosauca vairākos rupjos vārdos, kas vērsti pret LGBTI personām, un sakot, lai viņš beidz izrādīt savu slimību. Aleksis izlasīja ziņojumus, bet nolēma tos vienkārši ignorēt. Šī nav pirmā reize, kad viņš saņem šādus homofobiskus ziņojumus.

Nākamajā dienā Aleksis saņēma vēl vairāk ziņojumu no šī paša konta, sakot: "Hei! Es tikko uzzināju, kur tu dzīvo. Es varētu atnākt pie tevis ciemos un parādīt, kā asinis un salauzti kauli palīdzēs tev izārstēties!". Satriekts par to, cik precīzs bija ziņojums, un apgalvojums, ka uzbrucējs bija atradis viņa adresi, viņš nekavējoties bloķēja personu. Pēc dažām stundām Aleksis Instagram saņēma ziņojumus "Vai tu domā, ka bloķēšana palīdzēs? Tiekamies drīz, pediņ!". Aleksis bloķēja arī šo personu Instagram.

Pāris nedēļas Aleksim bija bail pamest māju. Viņa dzīvokļa biedrs beidzot pārliecināja viņu ziņot par noziegumu policijai, jo tas šādi nevar turpināties. Par laimi, Aleksis saglabāja ziņojumus un nodeva tos policijai. Viņš cer, ka policija varēs palīdzēt viņam atkal justies droši.

Dodoties prom no nakts kluba ar draugiem, Gregorijam uzbruka vīriešu grupa. Uzbrucēji izmantoja homofobiskus izteikumus, un vairākas reizes iesita Gregorijam. Viņu draugi lūdza apsardzei iejaukties, bet viņi to atteicās darīt, un tā vietā izsauca policiju.

Policijai ierodoties kopā ar ātro palīdzību, viņu pirmā piezīme Gregorijam bija, ka viņi nebrīnās, ka viņiem tika uzbrukts, jo viņš valkāja kleitu. Policijas darbinieki lūdza viņam identificēt vainīgos. Būdams šokā no uzbrukuma, Gregorijs viņus nevarēja aprakstīt. Policija lika Gregorijam vispirms pārbaudīt viņa ievainojumus un pēc tam ierasties policijas iecirknī, ja viņi vēlas, lai lieta tiktu izmeklēta.

Slimnīcā pirmās aprūpes ārsts izteica līdzīgu komentāru, sakot, ka šajā valstī viņi nepieņem, kad cilvēki šādi ģērbjas, norādot, ka uzbrukums noticis ir Gregorija vainas dēļ.

Gregorijs sākumā izvēlējās nedoties uz policijas iecirkni, bet, kad viens simpātisks policijas darbinieks sazinājās ar viņu, pārliecinot viņu, Gregorijs ziņoja par noziegumu.

Policijas darbiniekiem ir virkne barjeru, kas ierobežo viņu iespējas pilnvērtīgi izmeklēt naida noziegumus. Ir svarīgi, ka tiesībsargājošās institūcijas identificē šīs barjeras un izstrādā stratēģijas, lai tās novērstu. Zināt un izprast aizspriedumu indikatorus šajā gadījumā ir ārkārtīgi svarīgi. Tikai tas, ka persona, kas ziņo par noziegumu, jūtas pietiekami droši, var sniegt jums pietiekami daudz aizspriedumu indikatorus, kas vēlāk sniegs nepieciešamo informāciju pilnvērtīgai naida nozieguma izmeklēšanai.

Ir svarīgi tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem sniegt nepieciešamās iemaņas par to, kā atpazīt šos indikatorus, kā strādāt ar upuri, kas cietis no pret LGBTI personām vērstu naida noziegumu.

Šis materiāls tika veidots tiesībsargājošo iestāžu darbinieku un LGBTI kopienas kopējā sadarbībā.

Vairāk informācijas par **Safe To Be** varat iegūt www.speakout-project.eu.

SAFE.TC.BE BY SPEAK OUT
PROJECT

